

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De invloed van private actoren op gemeentelijke beleidsakkoorden in een Multi-level Governance netwerk. Wat was de invloed van private actoren op het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie en welke rol had de Gemeente Rotterdam hierbij?

Toorn, Kasper van der

Citation

Toorn, K. van der. (2023). *De invloed van private actoren op gemeentelijke beleidsakkoorden in een Multi-level Governance netwerk.: Wat was de invloed van private actoren op het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie en welke rol had de Gemeente Rotterdam hierbij?.*

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3608055>

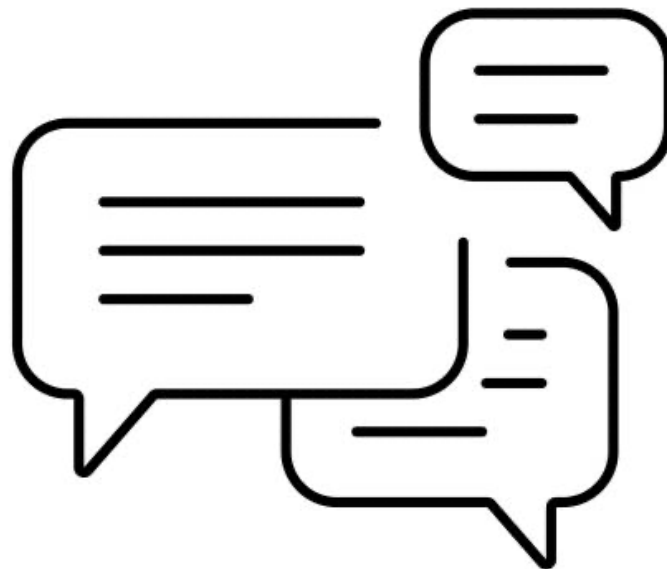
Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Universiteit
Leiden

De invloed van private actoren op gemeentelijke beleidsakkoorden in een Multi-level Governance netwerk.

Wat was de invloed van private actoren op het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie en welke rol had de Gemeente Rotterdam hierbij?

Naam: Kasper van der Toorn

Studentnummer: s3336816

Datum: 6 januari 2023

Scriptiebegeleider: Drs. R. Passchier MSc

Tweede lezer: Dr. J. Reijling

Master: Management van de Publieke Sector

Track: Public Affairs

Woordenaantal: 18.171

Abstract

De energietransitie is een van de belangrijkste opgaven van deze generatie. Bij de klimaatop van de Verenigde Naties die in 2015 plaatsvond in Parijs is een akkoord gesloten met 195 landen, waaronder 27 Europese Unie lidstaten, om het huidige energiesysteem te transformeren ten behoeve van het klimaat. De afspraken hebben ondertussen een weg gevonden tot op het gemeentelijke bestuursniveau. Afspraken die voortkomen uit Multi-level Governance kennen verschillende beleidsrondes waarop actoren invloed kunnen uitoefenen. Er is veel informatie bekend over de invloed van private actoren op de afspraken die gemaakt zijn op nationaal en internationaal niveau. In dit onderzoek wordt er gekeken naar het gemeentelijke bestuursniveau. Er wordt gekeken naar de invloed van private actoren op het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en de industrie en hoe de metagovernancepositie van de Gemeente Rotterdam van invloed is geweest op de uitkomsten in het akkoord. Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is er een kwalitatieve en deductieve single casestudy uitgevoerd en de onderzoeksgegevens zijn verzameld door middel van interviews en deskresearch.

Uit de analyse van de resultaten blijkt dat private actoren het overgrote deel van hun beleidswensen volledig terug zien komen in de uitkomsten die hebben geleid tot het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. De Gemeente Rotterdam is voor het behalen van de CO-reductiedoelstelling afhankelijk van de kennis, expertise, producten en diensten van de private actoren. De invloed die de overheid heeft komt voornamelijk voort uit de financiële middelen, maar op gemeentelijk niveau zijn de financiële middelen niet van voldoende omvang om invloed uit te oefenen op de uitvoering van alle private actoren. Doordat private actoren beschikken over de hulpmiddelen waarvan de gemeente afhankelijk is, hebben zij een machtspositie binnen het Multi-level Governance netwerk. Bij de uitvoering van de energietransitie is er tussen de private actoren ook sprake van onderlinge afhankelijkheden. Hierdoor kunnen per project de machtsposities van de private actoren ook wisselen. De gemeente heeft voornamelijk een invloedrijke rol doordat zij wel de macht hebben over het samenstellen en het bepalen van het einddoel van het netwerk. Samenvattend kan worden gezegd dat private actoren een invloedrijke rol hebben bij gemeentelijke beleidsakkoorden en neemt de gemeente deel als gelijkwaardig lid aan het Multi-level Governance netwerk. Er is voornamelijk sprake van invloed van de gemeente vooraf aan de onderhandelingen bij het samenstellen en bepalen van het einddoel van het netwerk.

Inhoudsopgave

Abstract	2
Inhoudsopgave	3
Voorwoord	5
1. Inleiding	6
1.1 <i>Aanleiding tot het onderzoek</i>	6
1.2 <i>Doel van het onderzoek</i>	8
1.2.1 <i>Centrale onderzoeksvraag</i>	9
1.3 <i>Wetenschappelijke relevantie</i>	9
1.4 <i>Maatschappelijke relevantie</i>	10
1.5 <i>Leeswijzer</i>	10
2. Theorie	11
2.1 <i>De relevante literatuur</i>	11
2.1.1 <i>Multi-level Governance</i>	11
2.1.2 <i>Metagovernance</i>	13
2.1.3 <i>Invloed door middel van lobbyen</i>	14
2.2 <i>Hypothese en conceptueel model</i>	16
2.2.1 <i>Hypothesen</i>	16
2.2.2 <i>Conceptueel model</i>	17
3. Methode	18
3.1 <i>Single casestudy</i>	18
3.2 <i>Preference attainment methode</i>	19
3.3 <i>Dataverzameling</i>	19
3.3.1 <i>Interviews</i>	20
3.3.2 <i>Deskresearch</i>	20
3.4 <i>Betrouwbaarheid en validiteit</i>	21
3.5 <i>Operationalisering</i>	22
3.5.1 <i>Multi-level Governance netwerk</i>	22
3.5.2 <i>Beleidswensen</i>	23
3.5.3 <i>Invloed door lobbyactiviteiten</i>	23
3.5.4 <i>Metagovernance</i>	24

4. Resultaten	27
4.1 <i>Samenstelling van het MLG-netwerk</i>	27
4.1.1 Private actoren	28
4.1.2 Publieke actoren	29
4.1.3 Onderlinge verhoudingen	30
4.2 <i>Beginpositie: beleidswensen van private actoren</i>	32
4.2.1 Startpositie van het Rotterdams Klimaatakkoord.....	32
4.2.2 Beginpositie van private actoren	33
4.3 <i>Eindpositie: uitkomsten in het akkoord.....</i>	36
4.3.1 De Klimaatdeals	36
4.4 <i>Proces leidend tot de eindpositie</i>	43
4.5 <i>Rol van Gemeente Rotterdam.....</i>	45
5. Analyse van resultaten.....	47
5.1 <i>Multi-level Governance netwerk.....</i>	47
5.2 <i>Invloed door lobbyactiviteiten.....</i>	49
5.2.1 <i>Proces van lobbyactiviteiten.....</i>	49
5.2.2 <i>Overeenkomst begin- en eindpositie</i>	51
5.3 <i>Metagovernancepositie van de Gemeente Rotterdam.....</i>	54
5.4 <i>Hypothesen.....</i>	56
6. Conclusie.....	57
6.1 <i>Conclusie.....</i>	57
6.2 <i>Reflectie, aanbeveling en vervolgonderzoek.....</i>	60
7. Literatuurlijst.....	61
8. Bijlagen	67
<i>Bijlage 1: Actoren</i>	67
<i>Bijlage 2: Interview protocol: Private actoren.....</i>	68
<i>Bijlage 3: Interview protocol: Gemeente Rotterdam.....</i>	70
<i>Bijlage 4: Interviews</i>	72

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie over de invloed van private actoren op gemeentelijke beleidsakkoorden in een Multi-level Governance netwerk en hoe de rol van de gemeente invloed heeft bij de totstandkoming. Na mijn bachelor Bestuurskunde aan De Haagse Hogeschool ben ik in februari 2022 begonnen aan de master Management van de Publieke Sector met de afstudeerrichting van Public Affairs aan de Universiteit Leiden. Met dit onderzoek sluit ik mijn periode als masterstudent af.

Ik wil graag mijn scriptiebegeleider Rigtje Passchier bedanken voor haar ondersteuning en enthousiasme. Dit heeft mij de afgelopen weken erg geholpen en dit heb ik als een onwijs leerzame periode ervaren. Daarnaast zijn er veel mensen in mijn persoonlijke omgeving die ik ook dankbaar ben voor hun steun gedurende mijn studie.

Hillegom, januari 2023

Kasper van der Toorn

1. Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Bij de klimaatop van de Verenigde Naties (VN) die in 2015 plaatsvond in Parijs is een akkoord gesloten met 195 landen, waaronder 28 Europese Unie (EU) lidstaten, om de opwarming van de aarde te beperken (United Nations FCCC, 2015). In het akkoord is afgesproken dat alle ondertekende landen zich inzetten om de gemiddelde temperatuurstijging in vergelijking tot het pre-industriële tijdperk te beperken tot maximaal 2° C en te streven naar 1,5° C. De oorzaak achter deze opwarming is volgens Intergouvernementele Werkgroep inzake Klimaatverandering (IPCC) de uitstoot van broeikasgassen door menselijke activiteiten (IPCC, 2021). De Europese Unie produceert 9,7% van de wereldwijde energie en is verantwoordelijk voor 8% van de totale uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) (Europese Commissie, 2021). De afgelopen tien jaar is de CO₂ uitstoot van energieproductie en verbruik in de Europese Unie wel verminderd maar om de doelstelling van het klimaatakkoord van Parijs te behalen is er een verdere reductie nodig. Daarom is er in het akkoord afgesproken om de uitstoot van broeikasgassen, waarvan CO₂ het grootst is, in 2030 te verlagen met 40% ten opzichte van 1992 en in 2050 volledig CO₂ neutraal te zijn (United Nations FCCC, 2015).

De afspraken uit het VN-Klimaatakkoord van Parijs zijn door het Nederlandse Kabinet Rutte III uitgewerkt in het Nationaal Klimaatakkoord uit 2019. Hiervan is de doelstelling dat de totale uitstoot van broeikasgassen in 2030 verlaagd moet zijn met 49% ten opzichte van het jaar 1990. Hierin wijkt het dus af van het VN-Klimaatakkoord en heeft het een ambitieuzere doelstelling (Rijksoverheid, 2019). Deze opgave is in vijf sectoren verdeeld die allen moeten bijdragen aan het terugdringen van de broeikasgassen, deze sectoren zijn: elektriciteit, industrie, gebouwde omgeving, mobiliteit en landbouw. Voor iedere sector is er bepaald hoeveel miljoen ton (Mton) CO₂ uitstoot minder moet worden uitgestoten. Voor de elektriciteitssector is deze opgave het grootst met 20,2 Mton (Rijksoverheid, 2019).

Beide klimaatakkoorden zijn een voorbeeld van Multi-Level Governance (MLG) waarbij beleid tot stand komt door overleggen op meerdere lagen van bestuurlijke organisaties (Marks, 1993). Doordat het beleidsproces zich op verschillende bestuurlijke niveaus afspeelt kunnen organisaties ook op verschillende niveaus invloed proberen uit te oefenen op een onderdeel van het beleidsproces (Ehrlich & Jones, 2016).

Tijdens de totstandkoming van het VN-Klimaatakkoord van Parijs was er een sterke lobby aanwezig van private organisaties en ook organisaties met een publiek belang. Corporate Europe Observatory (CEO) deed onderzoek naar de toegang van beide partijen tot EU-commissarissen die betrokken zijn bij de totstandkoming van het akkoord. Hieruit bleek dat 80% van de meetings die georganiseerd zijn met de EU-commissarissen bestond uit gesprekken met private organisaties (CEO, 2015). Een duidelijke oververtegenwoordiging van private sector in de toegang tot de beleidsbepalers. Toegang van het beleidsproces staat niet gelijk aan directe invloed en het lobbysucces op de uitkomsten van het beleidsproces maar kan hier wel toe leiden (Dür et al., 2019).

Ook tijdens de totstandkoming van het Nationaal Klimaatakkoord kregen de private sector en organisaties met een publiek belang toegang tot het beleidsproces. Deze organisaties waren van belang om de vooropgestelde doelstelling van het verminderen van de CO₂-uitstoot uitvoerbaar te maken. Daarom werden er vijf sectortafels opgericht, waaraan organisaties deelnamen die een concrete bijdrage konden leveren aan veranderingen die nodig zijn binnen die sector (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2018). Kijkend naar de deelnemerslijst van deze sectortafels is opvallend dat voornamelijk private organisaties deelnemen aan deze onderhandelingen (Klimaatakkoord, 2018). Over de onderhandelingen aan de sectortafels is veel informatie naar buiten gekomen. Bij de industrietafel is bekend dat oliebedrijven veel geld uitgaven aan het vertragen van de onderhandelingen en dreigde om bij bepaalde maatregelen te verhuizen naar het buitenland (Sengers & Vos, 2018).

Oplossingen voor grote maatschappelijke thema's zoals de klimaatproblematiek vindt steeds vaker een uitkomst in zogenoemde politiek-maatschappelijke akkoorden. Dat kan komen doordat de thema's steeds vaker een complexer karakter hebben en dat voor de uitvoering van maatschappelijke afspraken draagvlak onder betrokken groepen de effectiviteit kan vergroten (Groenleer, 2017). Bij het proces van totstandkoming van zo'n politiek-maatschappelijk akkoord heeft de overheid veel invloed op de vormgeving van dit proces. Door middel van de positie die de overheid zelf inneemt kan het de vrijheid en invloed van actoren beperken of verruimen (Sørensen & Torfing, 2009). Vicepresident van de Raad van State (SER) uitte naar aanleiding van de sectortafelonderhandelingen bij het klimaatakkoord kritiek op de vrijheid die private lobbygroepen krijgen terwijl de maatschappij toekijkt (SER, 2019). Maatschappelijke problemen oplossen door middel van het sluiten van akkoorden is een ontwikkeling die op internationaal, nationaal, regionaal en gemeentelijk niveau (Koole, 2019) (George, 2014).

Er is dankzij de journalistiek en wetenschap veel informatie over de machtsposities van verschillende actoren bij onderhandelingen van nationale politiek-maatschappelijke akkoorden. Deze onderzoeken richten zich op de democratische legitimiteit van de nationale akkoorden (Koole, 2019), de macht van private lobbyorganisaties bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken (Aizenberg & Hanegraaff, 2019) en de positie van de overheid bij faciliteren van deze onderhandelingen (Rynck et al., 2018). De onderzoeken tonen aan dat private organisaties een sterkere positie innemen bij beleidsonderhandelingen over politiek-maatschappelijke thema's dan maatschappelijke organisaties en overheden. Deze onderzoeken zijn vooral gericht op agendavorming en beleidsbepaling op nationaal niveau maar er is nog weinig wetenschappelijke kennis over de beleidsuitvoering daarvan op gemeentelijk niveau.

Om die reden wordt er in deze scriptie onderzoek gedaan naar de invloed van private actoren tijdens onderhandelingen van gemeentelijke beleidsakkoorden die een uitwerking zijn nationale beleidsplannen en de rol die een gemeente bij die onderhandelingen heeft. De casus die hiervoor wordt gebruikt is het Rotterdams Klimaatakkoord voor de haven- en industriector (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019a). Voor deze casus is gekozen omdat dit gaat om een gemeentelijk akkoord dat voortkomt uit het Nationaal Klimaatakkoord, waarvan gebleken is dat op nationaal niveau private organisaties de sterkste onderhandelingspositie innamen (Sengers & Vos, 2018). Daarnaast komt deze casus voort uit Multi-level Governance omdat het akkoord een uitwerking is van het Nationaal Klimaatakkoord en het Klimaatverdrag van Parijs. Daarmee is het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven- en industriector geschikt om als casus te gebruiken in onderzoek naar de invloeden van private actoren op de uitkomsten van MLG-beleid op gemeentelijk niveau.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om erachter te komen in hoeverre private organisaties invloed hebben op de uitkomsten van onderhandelingen bij Multi-level Governance beleidsakkoorden op gemeentelijk niveau en welke positie de gemeente inneemt bij deze onderhandelingen.

1.2.1 Centrale onderzoeksvraag

Om de doelstelling van dit onderzoek te bereiken is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

- *In hoeverre zien private actoren hun beleidswensen terugkomen in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie en hoe is de metagovernance positie van de Gemeente Rotterdam van invloed geweest op de uitkomsten uit die tot het Klimaatakkoord hebben geleid?*

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Multi-level Governance is de afgelopen dertig jaar veel onderzocht. Voornamelijk de EU is een bestuurlijke omgeving waar veel onderzoek naar dit onderwerp is gedaan. Er is door enkele wetenschappelijke specialisten op dit onderwerp al onderzoek gedaan naar de ontwikkelingen van MLG in de afgelopen twintig jaar (Stephenson, 2013), de verschillende vormen (Hooghe & Marks, 2003) en de wetenschappelijke waarde van de theorie (Bache & Flinders, 2004). Wetenschappelijk onderzoek naar MLG-theorie richt zich vaak op de bestuurlijke actoren zoals Europese instellingen, nationale regeringen of gemeenten, maar een nog onderbelicht onderwerp is de invloed van actoren die los staan van de overheid, benadrukken ook Bache en Flinders (2004, p. 204). De invloed van deze actoren is op Europees en nationaal niveau wel bestudeerd door de wetenschap studies zoals public affairs (Ehrlich & Jones, 2016) (Safaynikoo & Dehghani, 2021). Er is daarnaast ook onderzoek gedaan naar de invloed van MLG-beleid op de legitimiteit van het beleid en de positie die de overheid inneemt (Cengiz, 2015)(Rynck et al., 2018).

Echter, ontbreekt het aan wetenschappelijke kennis over de combinatie van de theorie van MLG en de invloed van private actoren daarbij op gemeentelijk niveau (Bache & Flinders, 2004, p. 204). Daarom is het vanuit een wetenschappelijk oogpunt relevant om te kijken of actoren hun belangen terug zien komen in beleidsakkoorden die ontstaan zijn in een gemeentelijk MLG-netwerk, zoals het geval is bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de haven- en industriesector en in hoeverre de rol van de Gemeente Rotterdam van invloed is geweest op de uiteindelijke uitkomsten van het akkoord.

1.4 Maatschappelijke relevantie

Klimaatverandering heeft invloed op iedereen en dat maakt het meteen ook een complex probleem om op te lossen. Het Klimaatakkoord van Parijs is een ambitieuze poging om afspraken te maken die dienen te voorkomen dat de wereld over dertig jaar op sommige plekken onleefbaar is voor mensen, dieren en vegetatie. Daarom is het van groot belang dat er op alle bestuurlijke niveaus, van de Europese Unie tot de gemeente wordt ingezet om bij te dragen aan deze doelstelling. Gemeente Rotterdam doet dat door middel van het Rotterdams Klimaatakkoord, maar in het MLG-netwerk van een dergelijk akkoord kan er een strijd plaatsvinden tussen verschillende belangen. Actoren zoals organisaties uit de fossiele industrie zullen namelijk proberen hun eigen belangen te behartigen en daarmee mogelijk de verandering naar zich toe trekken of proberen te voorkomen, zoals bij het Nationale Klimaatakkoord (De Volkskrant, 2018). Er is veel onderzoek gedaan naar de positie van actoren zoals fossiele organisaties in gemeentelijke netwerken, maar daarbij wordt vaak geen rekening gehouden met de rol van de gemeente. Op gemeentelijk niveau kan een gemeente namelijk een belangrijke rol spelen met betrekking tot de vrijheden die actoren in het netwerk hebben om hun beleidswensen te behartigen. Om die reden is het maatschappelijke relevant om te onderzoeken of actoren hun beleidswensen terugzien in beleidsakkoorden die ontstaan zijn in een gemeentelijk MLG-netwerk, zoals het geval is bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven- en industriese sector en in hoeverre de metagovernance positie van de Gemeente Rotterdam op de uitkomsten van invloed is geweest.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk één is de aanleiding en onderzoeksvraag gepresenteerd. In hoofdstuk twee worden de theoretische concepten uit de onderzoeksvraag belicht. Dit wordt gedaan aan de hand van eerder gepubliceerde literatuur en worden de hypothesen geformuleerd. In het daaropvolgende hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode gepresenteerd en worden de concepten uit de onderzoeksvraag geoperationaliseerd. In hoofdstuk vier worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd waarvan in hoofdstuk vijf een analyse wordt gedaan op basis van het theoretisch kader. In hoofdstuk zes wordt de conclusie van het onderzoek gepresenteerd, waarbij er ook wordt gereflecteerd en advies voor vervolgonderzoek wordt gegeven.

2. Theorie

In dit hoofdstuk worden de theoretische concepten uit de onderzoeksvraag belicht, namelijk Multi-level Governance, metagovernance en invloed door middel van lobbyen. Dit wordt gedaan aan eerder gepubliceerde wetenschappelijke literatuur. Op basis van die literatuur volgen er drie hypothesen die zijn uitgewerkt in een conceptueel model.

2.1 De relevante literatuur

2.1.1 *Multi-level Governance*

De term Multi-Level Governance (MLG) werd voor het eerst geïntroduceerd in 1993 door Gary Marks waarbij MLG beschreef als de opkomst van meerdere lagen van bestuurlijke organisaties in Europa. MLG heeft daarbij de karaktereigenschap van continue onderhandelingen en beslissingen in het proces van Europees beleid op verschillende bestuurlijke niveaus plaatsvindt, waaronder provinciaal en gemeentelijk. De volgorde waarop de onderhandelingen over beleid plaatsvinden is geen éénrichtingsverkeer, dat betekent dat dit zowel van de Europese Commissie (EC) richting gemeentelijke niveau kan gaan, als andersom (Marks, 1993). De actoren in het onderhandelingsnetwerk kunnen zich op horizontale en verticale wijze tot elkaar verhouden (Berg, et al., 2015). Een horizontale verhouding komt vaker voor op lokaal niveau waarbij er minder sprake is van een hiërarchisch verschil en vindt de sturing van de overheid voornamelijk plaats door middel van onderhandelen en het sluiten van compromissen. Bij een verticale verhouding is er meer spraken van hiërarchisch onderscheidt zoals bij een opdrachtgever en opdrachtnemer (Berg, et al., 2015, pp. 231-232). De relaties tussen de actoren in een MLG-netwerk kunnen zowel formeel op informele basis zijn, waardoor sturing en beïnvloeding niet altijd in het openbaar plaatsvinden (Berg, et al., 2015). Er bestaan verschillende vormen van MLG. Hooghe en Marks (2003, pp. 236-237) scheiden MLG op in twee types. MLG Type I komt voor uit het federalisme, dat zich bezighoudt met de gelijke verdeling van macht tussen verschillende nationale regeringen. De rechtsgebieden waar het over bepaalt gaan enkel over algemene doeleinden en heeft invloed op een beperkt aantal niveaus. Een tweede kenmerk is dat deze verschillende niveaus geen kruisende lidmaatschappen hebben. Hiermee wordt bedoeld dat de samenwerking en besluitvorming op één niveau wordt afgestemd. Type II is een functioneel netwerk en kenmerkt zich met een meer specifieke taak en een open beleidsarena waarin publieke goederen niet alleen tot stand komen door de overheid, maar in samenwerking met verschillende publieke diensten.

Dit type van MLG komt voornamelijk voor op lokaal bestuurlijk niveau (Hooghe & Marks, 2003, p. 237). Het Type II netwerk kan bestaan uit veel verschillende soorten actoren, waarbij het belangrijk is dat zij overeenkomen met de geografische of functionele locatie en belang hebben bij collectieve besluitvorming (Hooghe & Marks, 2003, p. 240). MLG Type II heeft een competitief karakter door de vrijheid in het bepalen in welke beleidsarena er beslissingen worden genomen en wordt ook wel ‘governance by networks’ genoemd (Marin & Mayntz, 1991). Het idee dat er vrijheid is in de beleidsarena en de uitkomsten daarvan wordt tegengesproken door de aanname dat de overheid op ieder bestuursniveau uiteindelijk stuurt op de richting van de uitkomsten (Jeffrey, 1997). Een kenmerk van MLG Type II dat overeenkomt met ‘governance by networks’ is ‘problem solving’, waarmee de overheid maatschappelijke problemen probeert op te lossen buiten zichzelf om (Scharpf, 1997, p. 356). Hierbij vinden beleidsbeslissingen op verschillende niveaus individueel van elkaar plaats en is de competitie in die beleidsarena’s open voor veel meerdere actoren. Het tweede kenmerk dat aansluit op het open speelveld van de beleidsarena is de flexibiliteit van Type II netwerken door de bewegelijkheid van de actoren (Scharpf, 1997, p. 357). Bepalend voor deelname van actoren is of zij bijdragen bij de totstandkoming van het publiek goed waarover de beleidsarena gaat. Gezamenlijk vormen deze actoren een netwerk van partijen die ieder een aandeel hebben in het publiek goed. Er is daarbij geen sprake van een rangorde maar alleen een breed spectrum van private en publieke actoren die mogelijk ook nog in andere beleidsarena’s een plaats hebben (Hooghe & Marks, 2003, pp. 237-238). Bache en Flinders (2004, p. 198) herkennen de toename van private en publieke actoren in MLG en zien de rol en strategie van de overheid daardoor veranderen om hun autonomie positie te kunnen behouden. Een derde karaktereigenschap van MLG is volgens Bache en Flinders dat democratische verantwoording van beleid in gevaar komt door de grotere hoeveelheid aan actoren. Vaak is er door de grotere hoeveelheid actoren sprake van een uitruil van democratische verantwoordelijkheid zoals participatie voor efficiëntie voor controle over de beleidsimplementatie. De toename van actoren heeft ook effect op de machtsverhoudingen binnen een netwerk, doordat onderling tussen de actoren er snelle sprake kan zijn van machtsverschillen (Perraton & Wells, 2004). Peters en Pierre (2001) constateerden dat niet meer de overheid als één actor de samenleving bestuurd, maar dat er meer gekeken wordt naar middelen en belangen van actoren. Deze ontwikkeling noemen zij een verschuiving van een ‘command and control’-type staat naar een ‘enabling’-staat (Peters & Pierre, 2001, p. 135).

Het kijken naar de middelen en belangen van actoren sluit aan bij het ‘resource dependence perspective’ van Pfeffer en Salancik (1978). Volgens deze theorie beschikt een organisatie niet over voldoende hulpbronnen waardoor ze genoodzaakt zijn om samen te werken met actoren in het netwerk die hier wel over beschikken. De actoren die beschikken over de benodigde hulpbronnen krijgen hierdoor een sterkere machtspositie. Deze hulpbronnen kunnen daarbij bestaan uit specifieke kennis en expertise, producten of diensten of financiële middelen die het mogelijk maken om beleid uit te voeren (Pfeffer & Salancik, 1978). Maar ondanks dat beslissingen niet meer door één actor in een netwerk worden gemaakt, maar meer in samenspraak met alle actoren, blijven volgens Peters en Pierre (2004, p. 78) de politiek en instituties de machtigste actoren in een netwerk.

2.1.2 Metagovernance

De positie die de overheid daarbij inneemt wanneer er sprake is van onderhandelingen in een netwerk van actoren kan worden onderzocht met metagovernance. Daarbij wordt de positie van de overheid bestudeert ten aanzien van het netwerk. Er zijn volgens Sørensen en Torfing (2009) vier typen rollen die de overheid in kan nemen: ontwerper, kaderteller, manager en actor. Bij de positie van de ontwerper en de kaderteller zet de overheid zichzelf op afstand van het netwerk en is daarmee ook minder betrokken bij de uitkomsten. Als ontwerper probeert de overheid het karakter te bepalen door te kijken naar de samenstelling en procedures van het proces. Als kadersteller kijkt de overheid vooral naar de financiële voorwaarden en de rechtsgrondslag waarop het proces zich afspeelt. Bij manager en actor posities participeert de overheid meer in het netwerk en heeft meer invloed op de uitkomsten van de onderhandelingen. Waarbij de overheid als manager vooral gelijkheid tussen de actoren in het netwerk wil creëren en spanningen en conflicten wil oplossen. Met de actorpositie neemt de overheid binnen een netwerk deel op gelijke wijze als andere actoren en probeert het op dezelfde manier invloed uit te oefenen op het proces en de uitkomsten. Volgens Rynck et al. (2018) heeft de positie die de overheid inneemt invloed op de onderhandelingen die plaatsvinden in het netwerk. Om de uitkomsten van die onderhandelingen te begrijpen is het belangrijk om naast de positie van de overheid ook te kijken naar de machtsverhouding tussen de lokale actoren in het netwerk.

Rynck et al. (2018) weerleggen in hun onderzoek het idee dat de overheid autonoom kan beslissen welke vrijheid lokale actoren hebben in het netwerk. Uit hun analyse blijkt dat deze vrijheid, en daarbij dus ook de ruimte om invloed uit te oefenen, wordt vormgegeven door maatschappelijke evoluties en kritiek op de stand van zaken en het netwerk dat daar betrokken bij is (Rynck et al., 2018, pp. 66-67) Het toepassen van de MLG-theorie in een wetenschappelijk onderzoek is volgens Bache en Flinders (2004, p. 203) mogelijk wanneer het gaat om een beschrijving van totstandkoming van beleid dat voortkomt uit supranationaal beleid. Om de relatie tussen de overheid en de betrokken actoren bij de onderhandelingen van MLG-beleid te analyseren kan er gebruik worden gemaakt van metagovernance. Dan ontbreekt het nog aan een wetenschappelijke basis waarbij er wordt gekeken naar de rol van actoren en hoe zij invloed uitoefenen op beleid.

2.1.3 Invloed door middel van lobbyen

De beïnvloeden van beleid door actoren is onderdeel van het uitoefenen van public affairs (PA). Volgens de Beroepsvereniging van Public Affairs (BVPA) bestaat PA uit *"Het strategische proces van inspelen op politieke besluitvorming en op veranderingen in de maatschappij en publieke opinie die van invloed zijn op het functioneren van de eigen organisatie."* - (BVPA, 2022). Het beïnvloeden gebeurt door middel van lobbyactiviteiten waarvan het doel is de status quo van beleid te behouden of te veranderen (Cobb & Ross, 1997). Deze activiteiten kunnen op formele wijze plaatsvinden, bijvoorbeeld op vastgelegde bijeenkomsten, plenaire vergaderingen en vragenmomenten. Ook kunnen de lobbyactiviteiten op informele wijze plaatsvinden wanneer dit buiten de gewoonlijke momenten gaat die zijn afgesproken met het netwerk (Schendelen, 2013). De lobby van actoren in de politieke omgeving is de afgelopen jaren toegenomen (Timmermans, et al., 2019). In de klassieke vormen werd er vroeger voornamelijk in het Nederlandse poldermodel gelobbyd door werkgevers- en werknemersinstanties om samen met de overheid tot een akkoord te komen (Beer, 2016). Tegenwoordig is het aantal beleidsakkoorden die op een dergelijke manier tot stand zijn gekomen de afgelopen jaren sterk toegenomen. Zowel op internationaal als op gemeentelijke niveau is deze stijging te zien. De posities aan de onderhandelingstafels van de akkoorden zijn de afgelopen jaren steeds vaker overgenomen door private en maatschappelijke actoren en het volume hiervan is ook toegenomen (Koole, 2019) (Timmermans et al., 2019).

In dit onderzoek wordt er alleen gekeken naar de invloed van private actoren in MLG-netwerken op gemeentelijk niveau. Er is wetenschappelijk geen volledige consensus over welk type actor hierbij de meest invloedrijke positie heeft. Volgens Dür et al. (2019) zijn organisaties met een maatschappelijk doel in het voordeel door de maatschappelijke achterban die zij vertegenwoordigen. Terwijl volgens Drutman (2015) private actoren een positie met meer invloed hebben door vaak te beschikken over betere middelen zoals producten, diensten of financiële middelen. De veronderstelling dat private actoren meer invloed hebben op beleid doordat zij over meer middelen beschikken zoals financiën, producten of diensten klopt volgens Baumgartner (2009) niet. Baumgartner heeft met zijn onderzoek aangetoond dat de beschikking over middelen zoals financieel kapitaal of specifieke expertise voor vijf procent invloed heeft op het succes van de lobby. In sommige sectoren kunnen private bedrijven in het voordeel zijn doordat zij over hulpbronnen beschikken waarvan de overheid afhankelijk is. Dit staat bekend als het ‘resource dependence perspective’, waarbij er gedwongen moet worden samengewerkt met partijen omdat zij beschikken over de middelen om het vooropgestelde doel te behalen (Pfeffer & Salancik, 1978).

Het is voor actoren vaak makkelijker om invloed uit te oefenen op het beleid door toegang te hebben tot de onderhandelingstafel, maar deze toegang staat niet gelijk aan invloed. Bernhagen (2001) spreekt pas van invloed wanneer een actor verandering in het beleid teweeg kan brengen in het voordeel van de actor of kan voorkomen dat in het nadeel van de actor zou werken. Het bepalen van de mate van invloed van een actor kan worden bepaald aan de schaalindeling van Mahoney (2007). Hierbij wordt het lobbysucces van actoren ingedeeld aan de hand van drie categorieën: volledige, gedeeltelijke en geen overeenkomsten tussen lobbydoel van de actor en uitkomsten van beleidsproces. Dit wordt verder uitgewerkt in de operationalisering. Volgens Mahoney (2007) hoeft het lobbysucces niet altijd een causale relatie te hebben met de lobbyactiviteiten, omdat er ook andere factoren invloed kunnen hebben uitgeoefend op de uitkomsten.

2.1.3.1 Private actoren

Private actoren zijn op verschillende manieren te definiëren volgens Dijkstra (2012). De manier die in dit onderzoek wordt toegepast is door te kijken naar de juridische grondslag van een actor (Dijkstra, 2012, p. 35) en het doel dat zij dienen (Fraussen, 2020). Wanneer een actor beschikt over een privaatrechtelijke grondslag behoort het tot de private actoren.

Hieronder vallen: stichtingen, verenigingen, coöperaties, besloten vennootschappen en naamloze vennootschappen. Een actor kan dan bijvoorbeeld een privaatrechtelijke grondslag hebben maar wel deels gefinancierd worden met publieke gelden. Daarnaast dient in dit onderzoek een private actor te voldoen aan de definitie van Fraussen (2020), waarbij een private actor een economische of commercieel belang najaagt. Een private actor moet in dit onderzoek zowel over een juridische grondslag beschikken als mede het najagen van een economisch of commercieel belang. Wanneer dit tweede criterium ontbreekt en een private actor jaagt een maatschappelijk belang na, wordt er gesproken van een maatschappelijke actor (Fraussen, 2020).

2.2 Hypothese en conceptueel model

2.2.1 Hypothesen

In deze paragraaf worden de verwachte uitkomsten van het onderzoek gepresenteerd door middel van drie hypothesen. Deze uitkomsten zijn gebaseerd op basis van de theorie van de vorige paragraaf. De eerste hypothese is gebaseerd op de theorie dat er op lokaal bestuursniveau vaak sprake is van een horizontale verhouding tussen de actoren in een MLG-netwerk, ten behoeve van het sluiten van compromissen en afstemming over de uitvoering (Berg, et al., 2015). Gebaseerd op deze theorie is voor de casus in dit onderzoek de hier onderstaande hypothese geformuleerd.

1. *In het Multi-level Governance netwerk van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie verhouden de actoren zich op een horizontale wijze tot elkaar.*

De tweede hypothese wordt gevormd op basis van de metagovernance theorie van Sørensen en Torfing (2009). Volgens de theorie krijgen actoren meer vrijheid voor het beïnvloeden van de uitkomsten wanneer de overheid een metagovernancepositie als ontwerper of kadersteller aanneemt. In de casus van dit onderzoek wordt verwacht dat de Gemeente Rotterdam activiteiten heeft uitgevoerd die overeenkomen met deze twee posities waardoor private actoren meer ruimte kregen voor behartigen van hun beleidswensen in de uitvoering.

2. *De activiteiten van de Gemeente Rotterdam tijdens de onderhandelingen die hebben geleid tot de uitkomsten in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie komen overeen met de metagovernanceposities van ontwerper en kadersteller.*

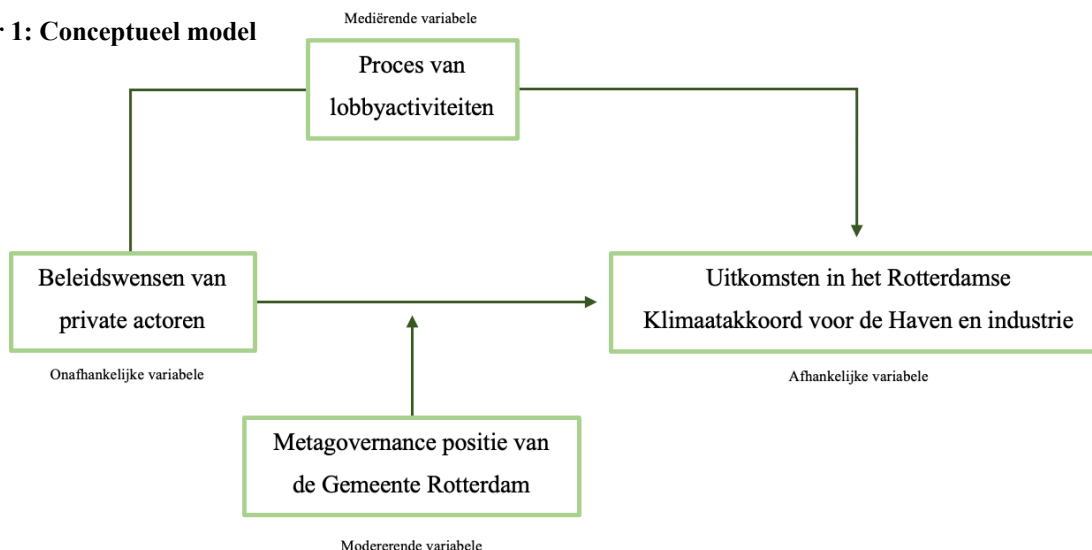
De derde hypothese is gebaseerd op de resource dependence theorie van Pfeffer en Salancik (1978) waarbij private actoren in het voordeel bij de uitvoering van MLG-beleid omdat zij beschikken over meer hulpbronnen waarvan de overheid afhankelijk is bij de uitvoering. Op basis hiervan is voor de onderzochte casus de volgende hypothese geformuleerd:

3. *De beleidswensen van private actoren komen volledig of gedeeltelijk overeen met de uitkomsten van de onderhandelingen doordat zij beschikken over hulpbronnen waarvan de Gemeente Rotterdam afhankelijk is in de uitvoering het klimaatbeleid.*

2.2.2 Conceptueel model

In het onderstaande model zijn de relaties tussen de verschillende variabelen in dit onderzoek weergegeven. Naast dat dit gedaan is op basis van onafhankelijke en afhankelijke variabelen, is er ook sprake van mediërende en modererende variabelen. Mediërende variabelen laten zien op welke wijze de onafhankelijke variabele invloed heeft op de afhankelijke variabele. Een modererende variabele toont aan welke omstandigheden er effect hebben op de relatie tussen de twee onafhankelijke en afhankelijke variabelen (Kim et al., 2001). De onafhankelijke variabele van dit onderzoek zijn de beleidswensen van de private actoren en de afhankelijke variabele zijn de uitkomsten in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. Via het proces van lobbyactiviteiten als mediërende variabele hebben de beleidswensen van private actoren invloed op de uitkomsten in het akkoord. De metagovernancepositie van de Gemeente Rotterdam is daarbij een modererende variabele. Dit resulteert in het onderstaande conceptueel model.

Figuur 1: Conceptueel model

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt uitgelegd op welke manier het onderzoek is uitgevoerd. In de eerste twee paragrafen wordt de onderzoeksmethode uitgelegd. Daarna volgt de dataverzamelmethode. Hierop volgt de bespreking van de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek, waarna er wordt afgesloten met de operationalisering in de laatste paragraaf. Na hoofdstuk drie volgen de resultaten in hoofdstuk vier.

3.1 Single casestudy

In deze scriptie wordt er een kwalitatieve en deductieve single casestudy uitgevoerd om de invloed van private actoren te onderzoeken op gemeentelijk MLG-beleidsakkoorden en welke metagovernancepositie de overheid hierbij inneemt. Bij een single casestudy wordt er één casus onderzocht met geselecteerde eenheden. Hierdoor kunnen de resultaten uit de casus specifieker worden geanalyseerd (Yin, 2009). Er is voor een single casestudy gekozen omdat het toepassen van deze methode is bruikbaar wanneer het onderzoek bestaat uit meerdere eenheden waarover specifieke gegevens nodig zijn voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. Door het analyseren van gegevens van meerdere eenheden van een enkele casus kan een onderzoek ook sterker bewijs leveren (Gerring, 2004). Voor het aantonen van verbanden tussen variabelen is het bij een single casestudy belangrijk om rekening te houden met eventuele andere oorzaken die effect hebben op de oorzaak-gevolgrelatie (Gerring, 2004, p. 347). Dit is bij het onderzoeken van lobbyactiviteiten en het succes daarvan volgens Mahoney (2007) ingewikkeld omdat het succes niet altijd een resultaat is van lobbyactiviteiten maar ook toeval kan zijn. Daarom kijkt dit onderzoek naar de overeenkomst tussen de beleidswensen van de actoren en de uiteindelijke uitkomsten in het Rotterdams Klimaatakkoord, maar wordt er niet gesproken over een succesratio van de lobbyactiviteiten.

Er is voor de casus van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie gekozen omdat dit akkoord voortkomt uit een internationaal Multi-level Governance netwerk en nu een uitwerking is op gemeentelijke niveau. Daarnaast heeft het proces dat heeft geleid tot de uitkomsten in het akkoord zich voor zover bekend afgespeeld in een transparant proces waarbij het duidelijk is welke private actoren hier een bijdrage aan hebben geleverd. Daardoor is dit de geschikte casus voor een onderzoek naar de invloed van private actoren op gemeentelijke beleidsakkoorden die voortkomen uit een MLG-netwerk en in hoeverre de positie van de gemeente daarop van invloed is geweest.

3.2 Preference attainment methode

Om invloed van de actoren meetbaar te maken wordt er gebruik gemaakt van een preference attainment methode. Bij deze methode worden de uitkomsten van een proces vergeleken met de voorkeuren van de actoren die betrokken zijn bij dit proces (Dür, 2008). De invloed van een actor is vervolgens meetbaar door de afstand tussen de voorkeur van de actor en de uiteindelijke uitkomst van het proces zichtbaar te maken (Dür, 2008, p. 566). Volgens Dür (2008, p. 567) is het grootste voordeel van deze methode dat het invloeden zichtbaar maakt, ook wanneer er in het openbaar geen lobby door de actor heeft plaatsgevonden. Dit heeft als positief effect dat wanneer actoren in niet-openbare overleggen succesvol hebben gelobbyd, dit alsnog zichtbaar is in de resultaten van de analyse. Het nadeel van deze methode is dat er weinig rekening wordt gehouden met alternatieve scenario's die de uitkomsten van het politieke proces hebben beïnvloed (Dür, 2008, p. 568). Om te achterhalen welke exacte acties een gevolg hebben gehad op de uitkomsten van een besluitvormingsproces is bijna onmogelijk (Cigler & Loomis, 2002). Daarom is volgens Dür (2008, pp. 570-571) van belang dat er bij het gebruiken van de preference attainment methode duidelijkheid is over de startpositie van het politieke proces, de beleidswensen van de actoren en de uitkomsten van het politieke proces. Een tekortkoming van de preference attainment methode is dat het alleen kijkt naar actoren die formeel betrokken zijn bij het proces van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie.

3.3 Dataverzameling

In dit onderzoek hebben er twee dataverzamelingmethodes plaatsgevonden. Er zijn interviews gehouden met respondenten, dit is de primaire databron van dit onderzoek. Daarnaast is er deskresearch uitgevoerd ter aanvulling op de interviews en dit is de secundaire databron van dit onderzoek. In de volgende deelparagrafen worden beide verzamelmethodes toegelicht.

3.3.1 Interviews

Er is voor interviews als primaire databron gekozen omdat het een passende manier is van data verzamelen voor single casestudies (Bryman, 2016, p. 61). De interviews zijn semigestructureerd omdat dit de mogelijkheid geeft om door te vragen en deels af te wijken van de structuur wanneer dat nodig blijkt te zijn (Becker, 2012, p. 292). De respondenten zijn verzameld door middel van ‘convenience sampling’ waarbij het aantal respondenten berust op beschikbaarheid (Neuman, 2014, p. 248). Hiervoor is gekozen omdat binnen de periode van dit onderzoek niet met alle actoren in gesprek kon worden gegaan. Alle private actoren die formeel betrokken zijn bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie zijn telefonisch en via de mail benaderd en gevraagd om voor een fysiek, digitaal of telefonisch interview van dertig tot maximaal zestig minuten in de maand november of december 2022. In totaal leverde dit acht opgenomen interviews op en één telefonisch gesprek waar geen opname van is gemaakt, omdat dit technisch niet mogelijk was. In bijlage 1 is een overzicht te vinden van alle benaderde actoren en de uitkomst van het verzoek tot interview. In bijlage 2 en 3 zijn er interview protocollen opgenomen voor de gesprekken met actoren en voor de Gemeente Rotterdam. De protocollen zijn gebaseerd op de interviewmethode van Magnusson en Marecek (2015). Er zijn twee protocollen opgesteld omdat de interviews met de private actoren en de Gemeente Rotterdam dienen voor een verschillend onderdeel van de onderzoeksvraag.

3.3.2 Deskresearch

Voor het versterken van de primaire databron is er gekozen voor datatriangulatie met deskresearch als secundaire bron. Dit is toegepast om te analyseren welke beleidswensen de betrokken actoren hadden en hoe dit overeenkomt met de uiteindelijke klimaatdeals uit het akkoord. Deskresearch is geschikt om aanvullende informatie te vinden op een primaire databron waarbij het belangrijk is om de kwaliteit van de bron te beschermen (Zee & Westerkamp, 2003). Daarom is er in dit onderzoek alleen gebruik gemaakt van bronnen die afkomstig zijn van de betrokken private actoren of de Gemeente Rotterdam. Om de beginpositie van de private actoren te bepalen zijn er openbare documenten van hun website geraadpleegd die hun beleidswensen aan het begin van de onderhandelingen weergeven. Daarnaast zijn de zeven klimaatdeals uit het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie (2019b) geanalyseerd om een duidelijk beeld weer te geven over de uitkomsten van het proces. Er is ook gekeken naar openbare documenten van de Gemeente Rotterdam en naar documenten afkomstig van de betrokken actoren bij de Rotterdamse Klimaat Alliantie, die inzicht geven in het proces van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie.

3.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Om de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek te vergroten is er gebruik gemaakt van datatriangulatie. Hierbij worden twee verschillende methodes van dataverzameling toegepast om de betrouwbaarheid te vergroten. Beide methodes van dataverzameling vullen de tekortkomingen van elkaar aan. Een nadeel van deskresearch bij kwalitatief onderzoek is dat het gevoelig kan zijn voor de interpretatie van de onderzoeker. Door het uitvoeren van interviews na de deskresearch wordt de kans op misinterpretatie verkleind. De toepassing van de convenience sampling methode voor deze interviews heeft als nadeel dat het op toeval kan berusten van de beschikbaarheid en vrijwilligheid van de actoren (Neuman, 2014, p. 249). Echter, was het vanwege de omvang van dit onderzoek en hoeveelheid private actoren waarschijnlijk ook niet mogelijk om via een andere methode meer actoren te interviewen. Ondanks dat de onderzochte casus al is afgerond en de actoren hun handtekening hebben gezet onder het akkoord, is er het risico dat deelnemende actoren bewust of onbewust strategische antwoorden geven. Dit kan komen doordat de actoren in het netwerk van de haven- en industriesector nog van elkaar afhankelijk zijn voor de uitvoering van het akkoord (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b). Daarnaast kunnen de uitkomsten van interviews aan verandering onderhevig zijn in de tijd. De risico's hiervan wordt door middel van triangulatie met deskresearch verkleind, doordat de inhoud van toegepaste documenten niet veranderd in de tijd, wat de betrouwbaarheid van dit onderzoek vergroot. Ook zijn alle gebruikte bronnen terug te vinden in de bronvermelding en zijn toegepaste uitspraken terug te vinden in de bijlagen. Alle gebruikte onderzoeksinstrumenten zoals een operationaliseringsschema en interview protocollen zijn ook terug te vinden in dit document.

Om de validiteit te vergroten is in de volgende paragraaf een operationaliseringsschema opgenomen om de invloed van actoren en de metagovernancepositie van de Gemeente Rotterdam meetbaar te maken. De validiteit van het onderzoek kan mogelijk methodologisch het meest zwakke punt zijn, voornamelijk voor de eerste en derde hypothese omdat de overeenkomst tussen de begin- en eindpositie niet altijd gevolg hoeven te zijn van de lobbyactiviteiten van de private actoren zoals eerder besproken in hoofdstuk twee. Door de hoge betrouwbaarheid met de triangulatie en transparantie van operationalisering wordt verwacht dat de lezer duidelijk de conclusie van dit onderzoek kan koppelen aan de resultaten en analyse in hoofdstuk vier en vijf.

3.5 Operationalisering

In de vorige paragrafen van hoofdstuk drie zijn de onderzoeksmethoden en dataverzamelingmethoden weergegeven. In deze paragraaf worden de concepten Multi-level Governance, beleidswensen, invloed door lobbyactiviteiten en metagovernance geoperationaliseerd. Hierdoor is het duidelijk op welke wijze deze concepten worden gemeten in het onderzoek. In het operationaliseringsschema aan het einde van deze paragraaf is een totaaloverzicht te vinden van alle uitgewerkte concepten.

3.5.1 Multi-level Governance netwerk

Bij het onderzoeken van het Multi-level Governance netwerk van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie wordt er naar twee dimensies gekeken: de samenstelling van het netwerk en de verhouding van actoren. In dit netwerk wordt er alleen gekeken naar actoren die formeel betrokken zijn bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. De actoren kunnen zich op twee wijzen tot elkaar verhouden, namelijk verticaal en horizontaal zoals beschreven in hoofdstuk twee. Bij een verticale verhouding zijn de actoren hiërarchisch tot elkaar verbonden door bijvoorbeeld juridische wet- en regelgeving. Er is sprake van een horizontale verhouding wanneer de actoren formeel gelijkwaardig aan elkaar deelnemen in het netwerk (Berg, et al., 2015, pp. 231-232).

Naast dat er wordt gekeken naar de verhoudingen tussen de actoren, wordt er ook gekeken naar de samenstelling van het netwerk. Hierbij wordt er onderscheid gemaakt tussen drie soorten actoren: privaat, maatschappelijk en publiek. Private actoren zijn zoals beschreven in hoofdstuk twee, juridisch grondrechtelijk een private organisatie en hebben een economisch of commercieel doeleinde en maatschappelijke actoren bestaan uit organisaties die een publiek belang vertegenwoordigen (Dijkstra, 2012) (Fraussen, 2020). Onder publieke actoren worden alle overheidsorganisaties en besturen verstaan zoals de Rijksoverheid (2022) definieert.

3.5.2 Beleidswensen

De beleidswensen bestaan uit de belangen en wensen van actoren die zij vooraf aan de onderhandelingen hadden die hebben geleid tot het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. Dit kunnen geformaliseerde belangen zijn die op officiële wijze naar buiten zijn gebracht door de actor, bijvoorbeeld door documenten over de standpunten, missie en visie of een meerjarenplanning. Ook kunnen de beleidswensen mogelijk anders zijn dan formeel openbaar wordt gemaakt door de actor, ook de niet-geformaliseerde beleidswensen genoemd waarvan alleen sommige internen bij de actor van op de hoogte zijn. Intern kan er bij een actor een ander belang meespelen waarvoor er lobbyactiviteiten worden ondernomen dan zij officieel naar buiten brengen. Het volledige achterhalen hiervan is ingewikkeld en vanwege deze complexiteit en de omvang van dit onderzoek is ervoor gekozen om buiten wat de respondenten melden in de interviews geen verdiepende studie te doen naar de niet-geformaliseerde beleidswensen.

3.5.3 Invloed door lobbyactiviteiten

Om de beleidswensen terug te laten komen in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie kunnen actoren lobbyactiviteiten ondernemen. Deze activiteiten kunnen op formele en informele momenten plaatsvinden (Schendelen, 2013). De invloed die actoren hebben met het ondernemen van deze activiteiten wordt gemeten aan de hand van de preference attainment methode zoals beschreven in paragraaf 3.1.2 (Dür, 2008) en de resource dependence perspective (Pfeffer & Salancik, 1978). Voor deze casus betekent dat de klimaatdeals uit het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie worden vergeleken met de belangen die private en maatschappelijke actoren vertegenwoordigen. Om de mate waarin de klimaatdeals overeenkomen met de belangen van actoren in te kunnen schalen wordt er gebruik gemaakt van drie niveaus van invloed volgens Mahoney (2007). Bij het eerste schaalniveau is er volledige overeenkomst tussen de beleidswens van de actor en de uitkomst in het Rotterdams Klimaatakkoord, dit betekent dat een beleidswens van de private actoren volledig terugkomt in een klimaatdeal in het akkoord. Het tweede schaalniveau is wanneer een uitkomst in het akkoord gedeeltelijk overeenkomt met de wens van een actor, hierbij komen delen van de beleidswens overeen maar zijn er ook onderdelen die niet zijn opgenomen in het akkoord of in mindere mate. Het laatste schaalniveau is wanneer een wens van de actoren helemaal niet terugkomt in het akkoord.

3.5.4 Metagovernance

De metagovernancepositie van de Gemeente Rotterdam heeft invloed op de vrijheid die actoren krijgen en heeft daarmee ook effect op de mogelijkheid tot het beïnvloeden van het beleid door de actoren. In dit onderzoek wordt er gekeken naar vier typen metagovernanceposities die de Gemeente Rotterdam kan innemen: ontwerper, kadersteller, manager en actor (Sørensen & Torfing, 2009). Om de positie te bepalen van de Gemeente Rotterdam zijn er door Sørensen en Torfing bepaalde activiteiten geïdentificeerd die de overheid uit kan voeren in een MLG-netwerk die behoren tot een specifieke positie. Deze activiteiten zijn terug te vinden in het onderstaande schema.

Schema 1: operationalisering

Concept	Dimensie	Kenmerk
MLG-netwerk	<p><i>Samenstelling van het netwerk:</i> er wordt onderscheidt gemaakt tussen drie typen actoren in het netwerk: <i>privaat, maatschappelijke en publiek.</i></p> <p><i>Verhoudingen tussen actoren:</i> de actoren kunnen zich op verticale en horizontale wijze tot elkaar verhouden.</p>	<p>Private actoren zijn belangengroepen die een privaatrechtelijke grondslag hebben en een economisch of commercieel doeleinde nastreven.</p> <p>Maatschappelijke actoren bestaan uit belangengroepen die die een privaatrechtelijke grondslag hebben en een publieke belang nastreven.</p> <p>Publieke actoren worden alle overheidsorganisaties en besturen verstaan.</p> <p>Bij een verticale verhouding zijn de actoren hiërarchisch tot elkaar verbonden, bijvoorbeeld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rechtsgebied zoals bij provincie en gemeente; • Organisatiestructuur zoals bij dochterondernemingen van grotere organisaties; • Juridisch vastgelegd hiërarchisch onderscheid. <p>Er is sprake van een horizontale verhouding wanneer de actoren formeel gelijkwaardig aan elkaar deelnemen in het netwerk.</p>

<p>Beleidswensen</p>	<p><i>Geformaliseerde beleidswensen:</i> dit zijn beleidswensen waarover de actoren openbaar communiceert.</p> <p><i>Niet geformaliseerde beleidswensen:</i> dit zijn beleidswensen waarover de actor niet openbaar communiceert.</p>	<p>Dit kan bestaan uit verschillende openbare documenten of opnames zoals: jaarverslagen, openbare missie en visie, jaarplannen, lange termijnstrategieën, interviews of andere openbare geluids- en video-opnamen.</p> <p>Dit kan bestaan uit intern gedeelde memo's, gesprekverslagen of andere interne documenten waarin wensen worden geuit die niet openbaar worden gemaakt maar waarvan alleen internen op de hoogte zijn.</p>
<p>Invloed door lobbyactiviteiten</p>	<p><i>Resource dependence:</i> beschikken over hulpbronnen waarvan een actor afhankelijk is voor de uitvoering van beleid.</p> <p><i>Invloedrijke lobby:</i> de mate waarin de beleidswensen van de actor overeenkomen met de uitkomsten uit het beleidsproces waaraan zij deelnemen.</p>	<p>De actor beschikt over expertise of technische kennis dat noodzakelijk is voor de uitvoering van MLG-beleid.</p> <p>De actor beschikt over producten of diensten die noodzakelijk zijn voor de uitvoeringen van MLG-beleid.</p> <p>De actor beschikt over financiële middelen die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van MLG-beleid.</p> <p>Volledig overeenkomen van beleidswensen en uitkomsten; in deze schaal komt een beleidswens van de private actoren volledig overeen met een klimaatdeal uit het akkoord.</p> <p>Gedeeltelijk overeenkomen van beleidswensen en uitkomsten; in deze schaal komen enkele aspecten van een beleidswens van de private actoren overeen met een klimaatdeal uit het akkoord.</p> <p>Niet overeenkomen van beleidswensen en uitkomsten; in deze schaal komt geen enkel aspect van een beleidswens van de private actoren overeen met een klimaatdeal uit het akkoord.</p>

<p>Metagovernance</p>	<p><i>Ontwerper:</i> als functie om de reikwijdte, het karakter, de samenstelling en de institutionele procedures van het proces te bepalen.</p> <p><i>Kadersteller:</i> als functie om de politieke doelen fiscale voorwaarden en de rechtsgrondslag van het proces te bepalen.</p> <p><i>Manager:</i> als functie om de spanningen te verminderen, conflicten op te lossen, bepaalde actoren sterker te maken en de transactiekosten in netwerken te verlagen door verschillende soorten materiële en immateriële middelen te bieden.</p> <p><i>Actor:</i> als functie om gelijk als andere actoren invloed uit te oefenen op het proces, de uitgangspunten en de beleidsresultaten.</p>	<p>De gemeente bepaald over de samenstelling van netwerk dat deelneemt aan de onderhandelingen.</p> <p>De gemeente gaat over de procedures en deadlines in het proces van onderhandelingen die leiden tot het akkoord.</p> <p>De gemeente bepaald vooraf de gestelde doelen door middel van politieke framing.</p> <p>De gemeente stimuleert onderlinge samenwerking tussen de actoren door middel van elkaars afhankelijkheden in de uitvoering.</p> <p>De gemeente verdeeld de opbrengsten op basis van bijdrage aan de effectiviteit.</p> <p>De gemeente zet middelen in die de transactiekosten voor deelname van actoren verlagen.</p> <p>De gemeente probeert spanning of onenigheid tussen actoren te voorkomen met agendacontrole en feitenonderzoek.</p> <p>De gemeente neemt deel als een gelijkwaardige actoren in het netwerk.</p> <p>De betrokken actoren vertrouwen op een gelijke onderhandelingspositie tussen hen en gemeente.</p>
------------------------------	--	---

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van de verzamelde onderzoeksdata. In de eerste paragraaf wordt het MLG-netwerk weergegeven. In de twee daaropvolgende paragrafen worden de begin- en eindpositie van het proces dat heeft geleid tot het Klimaatakkoord voor de Haven en industrie weergegeven. In de vierde en laatste paragraaf wordt het proces van lobbyactiviteiten weergegeven. In de tekst wordt verwezen naar toegepaste tekstfragmenten uit de interviews die terug te vinden zijn in bijlage 4, of naar deskresearchbronnen die terug te vinden zijn in de bibliografie.

4.1 Samenstelling van het MLG-netwerk

Bij het Rotterdams Klimaatakkoord van de Haven en industrie zijn naast de Gemeente Rotterdam 23 andere actoren formeel betrokken geweest. De Gemeente Rotterdam heeft voor de samenstelling van het netwerk de landelijke klimaattafel voor de industrie als basis genomen. Daarnaast heeft de gemeente enkele extra actoren uitgenodigd die ze nodig achtten. Niet alle actoren zijn op die uitnodiging ingegaan. Dit kan te maken hebben met de personele ruimte die zij hiervoor beschikbaar hebben. De gemeente heeft er niet voor gekozen om de uitgenodigde actoren extra te stimuleren en deelname vond dus plaats op vrijwillige basis (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022). De Gemeente Rotterdam is tot een voorzitter van de klimaattafel gekomen door aan de gemeentelijke afdelingen te vragen wie zij per tafel de meest geschikte voorzitter vonden (Spekkink et al., 2021, p. 19). Voor de klimaattafel Haven en industrie werd een vertegenwoordiger van Deltalinqs Climate Program als voorzitter toegewezen en die al eerder aan de landelijke klimaattafel gezeten voor Industriecluster Rotterdam-Moerdijk. Deltalinqs (2022) is een belangenvertegenwoordiger van bedrijven uit de Rotterdamse haven en industrie.

Alle actoren hebben een actieve bijdrage geleverd aan de totstandkoming van het akkoord en staan achter de uitkomsten die betrekking hebben op de actor (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 6). In dit onderzoek wordt er onderscheidt gemaakt tussen drie actoren: private organisaties met een commercieel of economisch doeleinde, private actoren die een maatschappelijk belang vertegenwoordigen en publieke organisaties bestaande uit alle overheidsorganisaties zoals omschreven door de Rijksoverheid (2022). Aan het einde van deze paragraaf is het volledige MLG-netwerk rondom het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en de industrie weergegeven in figuur 2.

4.1.1 Private actoren

Bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie zijn 21 private actoren betrokken. Uit de interviews met de respondenten is gebleken dat de private actoren in de haven en industrie van Rotterdam gezamenlijk met elkaar verbonden zijn doordat er sprake is van een keten voor het produceren van een eindproduct (Interview Stedin; december 2022, Interview FME; december 2022). De industriële keten kan worden onderscheiden in drie clusters van actoren die behoren tot de toeleveranciers, levering van infrastructuur en eindproducenten en vallen in dit onderzoek onder uitvoeringsorganisaties in de haven en industrie.

De uitvoeringsorganisaties bestaan in de onderzochte casus uit: Air Liquide (2022), Air Products (2022), AVR (2022), BP (Interview BP; december 2022), Eneco (2022), Evides (Interview Evides; December 2022), ExxonMobil (2022), Gasunie (Interview Gasunie; december 22), Havenbedrijf Rotterdam N.V. (Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022), Huntsman (2022), LyondellBasell (2022), Nouryon (2022), Onyx Power Group (2022), Shell (2022), Stedin (Interview Stedin; december 2022), Uniper (2022) en Vopak (2022). Tussen deze private uitvoeringsorganisaties staan ook Havenbedrijf Rotterdam en Gasunie. Zij nemen een bijzondere positie in doordat zij publieke financiering ontvangen voor de uitvoering van hun werkzaamheden. Het havenbedrijf is privaatrechtelijke een naamloze vennootschap dat voor 70% in handen is van de Gemeente Rotterdam en voor 30% in handen is van het Ministerie van Financiën. Beide aandeelhouders hebben wel een gelijkwaardige stem, waardoor niet één partij de volledige controle heeft over het havenbedrijf. Havenbedrijf Rotterdam beschikt over een zelfstandig bestuur en voert zelfstandig beleid uit voor het beheren, exploiteren en ontwikkelen van het Rotterdamse haven- en industriegebied (Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022). De tweede uitvoeringsorganisatie is Gasunie en is ook een naamloze vennootschap in beheer van de Nederlandse Staat en waarvan het beleid deels wordt uitgezet door het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) (Interview Gasunie; december 2022).

Naast uitvoeringsorganisaties is er ook een private actor betrokken die zich richt op het adviseren van en investeren in deze uitvoeringsorganisaties, namelijk in InnovationQuarter (2022). Deze actor ondersteunt de uitvoeringsorganisaties in hun ontwikkeling in de energietransitie door middel van het aanbieden van hun kennis of financiële middelen. Een derde type van private actoren dat deelneemt aan de Rotterdamse klimaattafel zijn belangenvertegenwoordigers van bedrijven uit de haven en industrie en bestaan uit Deltalinqs (2022) en FME (Interview FME; december 2022). Deltalinqs is ook de voorzitter van de Rotterdamse klimaattafel voor de haven en industrie (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b).

Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland neemt als enige private actor deel dat zich typeert als niet-gouvernementele organisatie (NGO), ofwel een actor die een publiek belang vertegenwoordigen. Zij staan voor de stem van de waarden van natuur, milieu en landschap van de provincie Zuid-Holland (Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland, 2022).

4.1.2 Publieke actoren

De publieke actoren die deel uitmaken van het netwerk van de Rotterdamse klimaattafel voor de haven en industrie zijn de Gemeente Rotterdam, de Provincie Zuid-Holland en DCMR. De Gemeente Rotterdam is als initiatiefnemer betrokken voor praktische ondersteuning zoals het leveren van een secretaris voor de agenda, notulering en het rondsturen van benodigde informatie. Daarnaast nam de Gemeente Rotterdam ook deel als volgens hen gelijkwaardig lid aan de klimaattafel, waarbij ze ook initiatieven hebben genomen in de ontwikkeling van bepaalde projecten (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022). Naast de gemeente is ook de Provincie Zuid-Holland (2022) betrokken, die haar rol beschrijft als het verbinden van partijen en als investeerder in duurzame projecten en ontwikkelingen.

De derde publieke organisatie wordt gevormd door DCMR (2022), dat een samenwerkingsverband is tussen regionale gemeenten en waarvan het bestuur wordt gevormd door wethouders uit die gemeenten en gedeputeerden van de Provincie Zuid-Holland. DCMR is een uitvoeringsorganisatie met een wettelijke taak die objectief haar wettelijke en aanvullende taken kan uitvoeren (Interview DCMR; december 2022).

4.1.3 Onderlinge verhoudingen

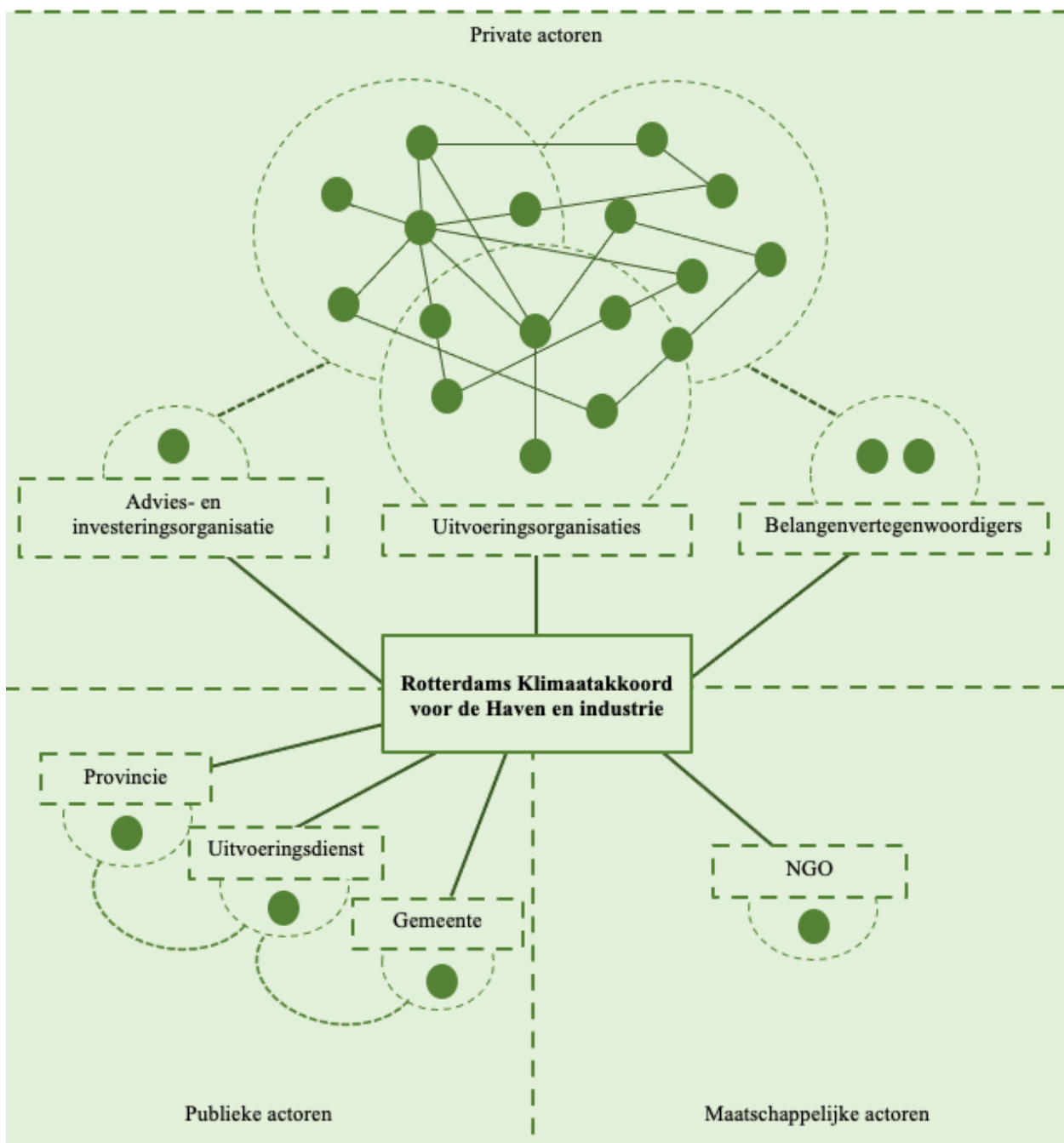
De respondenten gaven aan dat alle partijen onderling aan elkaar verbonden en afhankelijk van elkaar zijn bij de uitvoering van de energietransitie (Interview FME; december 2022, Interview Stedin; december 2022, Interview Evides Industriewater, december 2022, Interview BP; december 2022, Interview Gasunie, december 2022). Er is sprake van een ketenindustrie waarin iedere actor een eigen bijdrage heeft om tot het eindproduct te komen, zoals is beschreven met de drie clusters binnen de uitvoeringsorganisaties. Eén respondent sprak duidelijk uit dat het om integratie van verschillende partijen gaat om ons energiesysteem te kunnen transformeren (Interview BP; december 2022). Doordat een actor verantwoordelijk is voor een onderdeel binnen een groter systeem, kijken zij ook vanuit hun eigen bril naar de transitie (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022, Interview Evides Industriewater; december 2022, Interview DCMR; december 2022, Interview Gasunie; december 2022).

De respondenten zijn niet volledig eensgezind of er sprake is van een gelijkwaardige deelname aan het netwerk. Volgens de Gemeente Rotterdam en een andere respondent was er geen of weinig sprake van een onderling machtsverschil tussen de actoren (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022, Interview Stedin, december 2022). Door de onderlinge afhankelijkheden is er volgens andere respondenten juist sprake van een machtsverschil en daarmee ook een niet volledig gelijkwaardige deelname. Enkele actoren geven aan dat de eindproducenten zoals de raffinaderijen hun macht verlenen aan de grote en impact van de organisatie deze positie gebruiken om te uitkomsten te bepalen en daarbij niet aan het collectief denken (Interview FME; december 2022, Interview Evides Waterbedrijf; december 2022). Door een tunnelvisie zouden organisatie alleen gefocust zijn op hun eigen initiatieven en niet meer voor ogen hebben dat het gaat om een transitie van het volledige energiesysteem (Interview Gasunie; december 2022). Een andere actor geeft weer aan dat de organisaties op gebied van gas en elektra hun monopolistische positie gebruiken om volledig zelfstandig soms details in de uitvoering te bepalen (Interview BP; december 2022).

In het onderstaande figuur is iedere betrokken actor weergegeven met een donkere groene stip en onderverdeeld in de categorieën: *privaat*, *maatschappelijk* en *publiek*. Bij de uitvoeringsorganisaties binnen de private actoren zijn de drie clusters van toeleveranciers, eindproducenten en leveranciers van infrastructuur weergegeven. De groene stippen binnen de clusters vertegenwoordigen niet de exacte verdeling, aangezien een actor binnen meerdere clusters werkzaam kan zijn en de cluster geen precieze afbakening hebben.

Het totaal aantal uitvoeringsorganisaties komt wel overeen en het figuur laat voornamelijk de onderlinge samenhang en afhankelijkheid zien door middel van doorgetrokken lijnen tussen de actoren. De stippellijn laat de verbondenheid zien met de andere twee type private actoren. Bij de publieke actoren zijn de provincie, gemeente en uitvoeringsorganisaties terug te zien. Hierin komt door middel van de stippellijn naar voren welke overheidsorganisaties achter de uitvoeringsorganisaties zitten. Bij de maatschappelijke actor is de betrokken NGO opgenomen in het figuur. Voor een duidelijke visualisatie zijn er zeven lijnen getrokken naar het middelpunt van het netwerk, echter nemen alle actoren individueel deel aan dit netwerk.

Figuur 2: MLG-netwerk

4.2 Beginpositie: beleidswensen van private actoren

Voor de het bepalen van de beginpositie is het belangrijk om te weten wat de startpositie was van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie en welke beleidswensen private actoren voorafgaand aan het proces hadden. Zoals bij de operationalisering gemeld kunnen de geformaliseerde beleidswensen afwijken van de niet-geformaliseerde beleidswensen. Actoren kunnen intern een bepaalde wens of eis hebben uitgesproken maar een ander beeld of framing naar buiten brengen. In dit onderzoek zijn de beleidswensen gebaseerd op interviews met respondenten van de private actoren met een commercieel of economisch belang. Deze gegevens zijn aangevuld met deskresearch naar openbare bronnen waar hun beleidswensen of toekomstige plannen in naar voren komen. Hieronder wordt eerst kort neergezet wat de startpositie was van het Rotterdams Klimaatakkoord, in paragraaf 4.4 wordt hier dieper op ingegaan. Daarna volgen de beleidswensen van de private actoren.

4.2.1 Startpositie van het Rotterdams Klimaatakkoord

Het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie uit 2019 is een verdere uitwerking van de voorstellen gedaan in de Werkgroep Industriecluster Rotterdam-Moerdijk (2018) voor het Nationale Klimaatakkoord (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b). De doelstelling van deze afspraken is om de uitstoot van CO₂ met 49,6% te reduceren in 2030 ten opzichte van 2017 (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019a). Het initiatief voor de uitwerking op lokaal niveau is genomen door de Gemeente Rotterdam, die deze afspreken samen met lokale partijen uit de haven en industrie wilde uitwerken tot klimaatdeals over de uitvoering. De startpositie hiervoor bestond uit de drie onderstaande stappen van de Werkgroep Industriecluster Rotterdam-Moerdijk (2018).

1. Energie-infrastructuur voor stoom, warmte en CO₂ door middel van een netwerk, warmtelevering en het opslaan van CO₂ (CCUS). Projecten die hier aan bijdragen zijn EnergyWebXL, Porthos en Stoomnetwerk Botlek.
2. Verduurzaming van energiegebruik door middel van elektrificatie voor het lage- en middeltemperatuurwarmtenet en waterstof voor hogetemperatuurwarmtenet.
3. Verduurzaming van grondstofgebruik door middel van waterstof, koolstof en recycling. Projecten die hier aan bijdragen zijn Waste-to-chemicals, Pyrolyse-to-Cracker en biobased chemicals.

4.2.2 Beginpositie van private actoren

Toen bekend werd dat de afspraken uit de Werkgroep Industriecluster Rotterdam-Moerdijk ook op gemeentelijk niveau een uitwerking ging krijgen reageerde niet alle actoren positief, blijkt uit de interviews met respondenten. Twee respondenten gaven aan dat zij in eerste instantie niet zaten te wachten op een extra klimaatakkoord en graag wilde beginnen met de eigen uitvoering van de afspraken uit het landelijke klimaatakkoord (Interview BP; december 2022, Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022). Volgens deze respondenten was het voor de meerderheid in de Rotterdamse haven en industrie al duidelijk welke projecten en stappen er nodig waren om de CO₂-reductiedoelstellingen te halen. Dit wekte het idee dat het Rotterdamse Klimaatakkoord voor de Haven en industrie vooral een symbolisch middel zou zijn, want meerdere respondenten vroegen zich ook af wat de daadwerkelijke invloed is van de gemeente op de haven (Interview BP; december 2022, Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022, Interview DCMR, december 2022).

Hieronder staan de beleidswensen van de private actoren die de beginpositie vormen. Achter iedere beleidswens staat ook voor welke die van toepassing is. Bij de analyse in hoofdstuk vijf wordt er door middel van de beginpositie en eindpositie gekeken naar de overeenkomst tussen de beleidswensen en de uitkomsten in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie.

Beleidswens 1: Inzet op (groene) waterstof

Private actoren hadden als beleidswens dat er in de haven van Rotterdam geïnvesteerd zou worden in waterstof. Het moest vooral voor in de toekomst gericht zijn op groene waterstof, waarbij de energie zijn oorsprong kent uit een hernieuwbare bron van duurzame energie. Op dit moment wordt grijze (aardgas omzetten in waterstof) en blauwe waterstof (wanneer CO₂ wordt opvangen bij de omzet) als noodzakelijke overbruggingsoplossing gezien. Uit de interviews blijkt dat meerdere actoren als wens hadden dat er in de haven en industrie van Rotterdam zowel fysiek als financieel ruimte wordt gemaakt voor waterstofprojecten (Interview BP; december 2022, Interview Gasunie; december 2022, Interview Stedin; december 2022, Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022). Naast deze respondenten blijkt ook uit deskresearch dat Nouryon in samenwerking met BP en Havenbedrijf Rotterdam al onderzoek deed naar de mogelijkheden van waterstof in de haven (BP, 2019). Uit een nieuwsbericht van Shell (2018a) blijkt dat zowel zij als ook Air Liquide in 2018 bezig waren met het opzetten van waterstofprojecten en het verkennen naar nieuwe mogelijkheden.

Beleidswens 2: Ondergrondse CO2 opslag (CCS)

Het opslaan van CO₂-uitstoot die vrijkomt bij de industriële processen in de Rotterdamse haven is een speerpunt voor sommige actoren om de energietransitie en de daarvoor gestelde doelstellingen te behalen. Uit gesprekken met respondenten bleek dat het voor hen een belangrijke wens was om dit mogelijk te maken in de Rotterdamse haven (Interview BP; december 2022, Interview Havenbedrijf; december 2022). Ook Shell (2018b) liet in een reactie aan milieudefensie weten CCS als een belangrijk onderdeel te zien van de energietransitie en hier ook in wil investeren in de Rotterdamse haven.

Beleidswens 3: Elektrificatie

De elektrificatie van de industrie bestaat uit het overgangsproces van fossiele brandstoffen naar elektriciteit. Hierbij wordt het elektriciteitsopwekking vergroot en worden processen die worden uitgevoerd op fossiele brandstoffen vervangen door elektrische processen. Twee respondenten gaven aan dat zij dit een belangrijk onderdeel vinden voor de energietransitie in de Rotterdamse haven (Interview Stedin; december 2022, Interview FME; december 2022, Interview BP; december 2022). Een van hun motivaties was dat het vooral belangrijk is om hier duidelijke afspraken over te maken vanwege de onderlinge afhankelijkheden in de uitvoering.

Beleidswens 4: Restwarmte

Door respondenten is het gebruik van restwarmte aangegeven als een belangrijk onderdeel in de energietransitie. Restwarmte is warmte die vrijkomt bij energieomzetting en kan worden gebruikt voor het verwarmen van andere steden of andere sectoren (ECW, 2022). Een respondent gaf hierover aan dat het gebruik van restwarmte belangrijk was omdat hierdoor op andere locaties minder elektrificatie hoeft plaats te vinden (Interview Stedin; december 2022). Restwarmte behoort volgens een respondent ook tot het laaghangende fruit waardoor het gemakkelijk inzetbaar is en zag een kans voor een nieuwe kringloop van restwarmte (Interview FME; december 2022). Shell zag restwarmte ook als een belangrijke oplossing voorafgaand aan het proces leidend tot het Rotterdams Klimaatakkoord. In NRC (2018) plaatste zij een promotie en informatiepagina over het toepassen van restwarmte en de positieve effecten voor de stad Rotterdam. Eén respondent gaf ook aan dat ze denken dat bedrijven restwarmte een belangrijk punt vinden omdat dit een positief imago uitstraalt (Interview Evides Industriewater; december 2022).

Beleidswens 5: Recycling van afval

In 2018 hadden Nouryon, dat destijds nog de naam droeg AkzoNobel Specialty Chemicals, Air Liquide en Havenbedrijf Rotterdam plannen voor een fabriek dat afval kan omzetten in methanol (De Ingenieur, 2018). In begin van 2019 voegde ook Shell zich bij dit project en werd er gekeken naar de mogelijkheden hiervan in de haven van Rotterdam (Havenbedrijf Rotterdam, 2019). Op basis van de investeringen in deze projecten en het uitspreken van deze actoren dat zij dit als belangrijk onderdeel zien binnen de energietransitie, vormt recycling van restafval de vijfde beleidswens.

Beleidswens 6: Tijdsduur procedures en vergunningen

Het huidige proces van het aanvragen van vergunningen of procedures is een belemmering voor de uitvoering van een snelle transitie. Een van de beleidswensen waar meerdere actoren achter stonden is een versnelling van dit proces (Interview BP; december 2022, Interview FME; december 2022). Naast de duur van het proces gaven actoren ook aan dat de huidige werkwijze voor het aanvragen van vergunningen belemmeringen met zich meebrengt. Doordat bepaalde informatie niet tussen de actoren mag worden uitgewisseld, kan er onvoldoende afstemming plaatsvinden dat nadelig is, omdat er sprake is van onderlinge afhankelijkheid bij de uitvoering (Interview Stedin; december 2022, Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022).

4.3 Eindpositie: uitkomsten in het akkoord

De uitkomsten van de onderhandelingen tussen de betrokken actoren hebben uiteindelijk geleid tot zeven klimaatdeals in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. Deze deals bestaan uit acties en projecten die de actoren willen uitvoeren en vermelden daarbij de benodigdheden die vanuit de overheid nodig zijn om dit te realiseren. Deze deals dienen ervoor te zorgen dat afspraken en adviezen uit het rapport ‘In drie stappen naar een duurzaam industriecluster’ worden gerealiseerd en daarmee ook de nationale CO2 reductiedoelstellingen worden behaald (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, pp. 3-4). In de analyse worden de overeenkomsten tussen de beginpositie en eindpositie vergeleken om uitspraken te kunnen doen over de invloed van actoren.

4.3.1 De Klimaatdeals

Klimaatdeal 1: Investeringsagenda energietransitie Haven en Industriecomplex

Om de investeringen door bedrijven in haven en industrie van Rotterdam te stimuleren is het belangrijk om zekerheid te geven over voorwaarden die nodig zijn. Daarvoor is er een investeringsagenda opgericht die zich focust op twee zaken: de energie-infrastructuur moet op korte termijn worden aangepast en gerealiseerd, voorbeelden hiervan zijn het verzwaren van het elektriciteitsnet, waterstof, transport en het opslaan van CO2. Het tweede deel richt zich op het rechtvaardigen van investeringen in de infrastructuur, daarvoor moeten er projecten worden gestart waarop de infrastructuur aansluit. In de huidige situatie komt de inzet van publieke middelen soms niet overeen met de vraag van private actoren. De investeringsagenda dient ervoor te zorgen dat het inzichtelijk is naar welke instrumenten er vraag is en of hiervoor een verbetering van financiering vanuit publieke middelen van een project nodig is (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 15).

Trekker van de klimaatdeal	Havenbedrijf Rotterdam en Deltalinqs
Deelname van partijen	Air Liquide, Air Products, AVR, BP, Exxonmobil, Gasunie, Huntsman, Inn Industrie, Eneco, Evides Industriewater, LyondellBasell, Shell, Stedin, Uniper, Vopak.
Inbreng van partijen	Investerings van commerciële partijen Investerings van semipublieke partijen in infrastructuur Fondsen, garanties en incentives uitgegeven door de overheid
Randvoorwaarden	Heldere rollen en verantwoordelijkheden van de partijen Onderscheid tussen sturing, uitvoering, afstemming en monitoring

Klimaatdeal 2: Arbeids- en scholingsagenda energietransitie

De energietransitie brengt veranderingen in de arbeidsmarkt met zich mee en dat vraagt ook om arbeids- en onderwijscholing dat hierop aansluit. Hiervoor moet er worden geïnvesteerd in het vernieuwen van de arbeidsorganisatie en -relatie. De uitvoering hiervan ligt in handen van het al bestaande Rotterdamse LeerWerkAkkoord, waarin verschillende partijen gezamenlijk financieel- en- arbeidskapitaal inzetten. Er wordt nog een verkenning gedaan van de hiervoor benodigde activiteiten, maar een eerste verkenning heeft een overeenkomst voor de onderstaande activiteiten opgeleverd (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 17)

- Zorgen voor bewustwording bij betrokken partijen met informatie en kennis over de arbeidsmarkt.
- Lopende initiatieven versnellen, versterken en bundelen.
- Huidige en toekomstige projecten borgen van financiering.

Trekker van de klimaatdeal	Samenwerkingsverband van het Rotterdamse LeerWerkAkkoord
Deelname van partijen	Deltalinqs, Havenbedrijf Rotterdam, Gemeente Rotterdam, Vakbonden CNV en FNV en werkgeversvereniging AWWN
Inbreng van partijen	Deltalinqs draagt bij aan de coördinatie van activiteiten. Havenbedrijf Rotterdam draagt bij aan het opzetten van een opleidingsfonds en de coördinatie van activiteiten. Gemeente Rotterdam draagt bij aan het opzetten van een opleidingsfonds en de coördinatie van activiteiten. Vakbonden CNV en FNV zorgen voor verbinding met leden en werknemers en indien nodig voor scholingskosten. Werkgeversvereniging AWWN draagt inhoudelijk bij aan de uitvoering en borging van activiteiten.
Randvoorwaarden	Voldoende capaciteit van projectleiders en coaches door cofinanciering via subsidie en partners. Scholingsmiddelen op het gebied van Leven Lang Ontwikkelen cofinanciering vanuit Regionaal Scholingsfonds en bijdrage van bedrijfsleven. Trajectmiddelen voor werkzoekenden door cofinanciering vanuit Regionaal Scholingsfonds en bijdrage van bedrijfsleven.

Klimaatdeal 3: Versnellingshuis energietransitie Haven en Industrieel Complex

Voor de energietransitie is het belangrijk dat projecten met betrekking tot waterstof, industriële elektrificatie, industriële restwarmte en circulaire processen worden opgeschaald. Daarvoor is het noodzakelijk om overkoepelende belemmeringen rondom wet- en regelgeving, financiering en experimenteerruimte weg te nemen. De partijen in het Versnellingshuis spreken af om samen deze belemmering weg te nemen en in de benodigde randvoorwaarden te voorzien. Dit bestaat uit de onderstaande activiteiten (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 19).

- Oprichten van het Versnellingshuis Haven en Industrieel Complex.
- Binnen het Versnellingshuis het oprichten van de volgende kamers: experimenteerruimte, financieringsloket, wet- en regelgeving, masterplan voor investeringsagenda van klimaatdeal 1.

Trekker van de klimaatdeal	Deltalinqs en Havenbedrijf Rotterdam
Deelname van partijen	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), Provincie Zuid-Holland, Gemeente Rotterdam, InnovationQuarter, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), DCMR, Deltalinqs, Havenbedrijf Rotterdam, Economic Board Zuid-Holland en betrokken bedrijven uit de haven en industriesector (HIC) van Rotterdam.
Inbreng van partijen	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), Provincie Zuid-Holland en de Gemeente Rotterdam leveren beleid, vergunning en financiering. InnovationQuarter levert financiering, coördineert beleid en ontwikkelt de experimenteerruimte. RVO levert financiering. DCMR levert vergunningen. Deltalinqs draagt bij aan coördinatie van programma en lobby. Havenbedrijf Rotterdam draagt bij aan coördinatie van programma, financiering en lobby. Economic Board Zuid-Holland draagt bij aan lobby en draagvlak. Bedrijven uit de HIC leveren expertise, financiering en draagvlak.
Randvoorwaarden	Voldoende personele capaciteit en denkkracht van betrokken partijen en ondersteuning van financiële middelen.

Klimaatdeal 4: Grootschalige productie, import en toepassing van waterstof

De Rotterdamse haven- en industriecomplex wil het centrum worden van import, productie en gebruik van waterstof op grote schaal. Blauwe waterstof geeft de kans om snel de CO₂-uitstoot te verminderen en voortgang te maken voor de ontwikkelingen van de infrastructuur en markt. Dit legt de basis voor de productie van groene waterstof op grote schaal voor later (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 22). Daarvoor zijn er drie activiteiten afgestemd:

- Het samenwerkingsverband H-vision, bestaande uit Air Liquide, BP, Deltalinqs, EBN, ExxonMobil, Equinor, Gasunie, Havenbedrijf Rotterdam, Onyx Power Group, Shell en Vopak versnellen de productie en ontwikkeling van blauwe waterstof.
- De productie van groene waterstof moet worden vergroot waarvoor een grotere electrolyser nodig is. Nouryon, BP en Havenbedrijf Rotterdam werken hier gezamenlijk aan.
- Het opstellen van een Regionaal Masterplan en Deelprogramma Waterstof en Energie voor de haven en industrieelcomplex van Rotterdam. Dit dient te zorgen voor een samenhangend energiesysteem voor de regio betreft de bronnen, transport en afname ervan.

Trekker van de klimaatdeal	Deltalinqs en bedrijven die waterstof kunnen produceren enkele zoals de partijen uit het H-vision samenwerkingsverband
Deelname van partijen	Air Liquide, BP, Deltalinqs, EBN, Exxonmobil, Equinor, Gasunie, Gemeente Rotterdam, Havenbedrijf Rotterdam, Nouryon, Onyx Power Group, Provincie Zuid-Holland en Shell.
Inbreng van partijen	Raffinaderijen, chemische bedrijven en waterstofleveranciers leveren de productie van blauwe en groene waterstof. Havenbedrijf Rotterdam draagt bij aan de infrastructuur, projecten en levering van wind stroom. Gemeente Rotterdam en de Provincie Zuid-Holland leveren innovatie budget. InnovationQuarter ondersteunen financiering en subsidie. Netwerkbeheerders ontwikkelen nieuwe infrastructuur.
Randvoorwaarden	Vanuit de overheid is er beleid en steun nodig dat in lijn ligt met de klimaatdeal 1, 2 en 3. Dit dient te bestaan uit specifieke regelingen en financiering ten behoeve van de versnelde ontwikkeling van waterstof.

Klimaatdeal 5: Industriële elektrificatie

Om de uitstoot van CO₂ door de industrie te reduceren is het belangrijk dat zoveel mogelijk processen in de industrie worden geëlektrificeerd. Om dit proces te versnellen wordt er een Fieldlab opgericht, waar bedrijven op grotere schaal tests kunnen uitvoeren. Er is met de betrokken partijen afgesproken dat zij zich inzetten voor de onderstaande projecten (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 24):

- Het ontwikkelen van een duurzame Back-up boiler voor het stroomnetwerk in Botlek.
- Nieuwe technieken ontwikkelen voor elektrificatie die op grote schaal getest kunnen worden.
- Al bestaande projecten of initiatieven versneld implementeren.
- Bedrijven krijgen de mogelijkheid voor de ontwikkeling van Power to Heat instrumenten voor een haalbare energiemix van bedrijven in de toekomst.

Trekker van de klimaatdeal	TNO, FME, Havenbedrijf Rotterdam en bedrijven uit de haven en industriesector.
Deelname van partijen	TNO, FME, Havenbedrijf Rotterdam, Gemeente Rotterdam, Provincie Zuid-Holland en bedrijven aangesloten bij de Fieldlab.
Inbreng van partijen	TNO, FME en Havenbedrijf Rotterdam zorgen voor het oprichten van een Fieldlab en invulling van projecten daarbij. Gemeente Rotterdam en Provincie Zuid-Holland ondersteunen de initiatieven in de Fieldlab financieel. Bedrijven aangesloten bij de Fieldlab leveren projecten aan om met het Fieldlab uit te kunnen voeren.
Randvoorwaarden	Vanuit de Gemeente Rotterdam is er voor de start van het Fieldlab voor de eerste periode €2.5 miljoen nodig. Voor impact en ontwikkelingen op de langere termijn zal er meer financiële steun nodig zijn. Daarnaast is er vanuit de Gemeente Rotterdam voor subsidiëring nodig voor kansrijke projecten die het Fieldlab wil gaan ondersteunen.

Klimaatdeal 6: Duurzame warmte vanuit de industrie

In Zuid-Holland wordt er een warmtetransportnet ontwikkeld dat restwarmte uit de haven en andere warmtebronnen kan leveren aan steden in Zuid-Holland, bedrijven en de glastuinbouw. De warmtebronnen kunnen worden aangesloten op dit netwerk en kan op die manier in de regio worden gebruikt. daarvoor is het belangrijk om te zorgen dat er voldoende warmte kan worden geleverd, dat er door de gemeente, woningcorporaties en bedrijven voldoende vraag is naar deze restwarmte en dat deze processen in lijn liggen met de verduurzaming van de industrie zoals beschreven in het rapport over verduurzaming in de regio Rotterdam-Moerdijk (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 27).

Trekker van de klimaatdeal	Ketenpartners zoals Stoompijp Botlek, Leiding door het Midden, Vondelingenplaatleiding en Leiding over Oost.
Deelname van partijen	Ketenpartners zoals Stoompijp Botlek, Leiding door het Midden, Vondelingenplaatleiding en Leiding over Oost, partijen die warmte kunnen leveren aan de keten en regionale overheden.
Inbreng van partijen	Ketenpartners zoals Stoompijp Botlek, Leiding door het Midden, Vondelingenplaatleiding en Leiding over Oost leveren de juiste infrastructuur. Partijen die warmte kunnen leveren aan de keten doen investeringen om dit te realiseren. Regionale overheden zorgen voor inventarisering naar de vraag naar restwarmte in hun regio en duidelijke informatie over gevolgen van de transformatie in hun regio.
Randvoorwaarden	Het is belangrijk dat de vraag van regionale overheden en de levering van restwarmte goed op elkaar zijn afgestemd. Dit vraagt om duidelijke uitwisselingen van kennis en informatie en ook het inventariseren van vraag en aanbod.

Klimaatdeal 7: Benutten van reststromen, biomassa, CO2 in het Haven en Industrieel Complex

Het haven- en industrieelcomplex van Rotterdam wil naar een circulaire grondstoffeneconomie door het benutten van reststroom, biomassa en CO2 in industriële processen. Deze transitie bevindt zich nog in de beginfase vergeleken met eerdergenoemde processen in de klimaatdeals. Daarom is het vooral belangrijk om te kijken naar het uitvoeren van pilots, demo's en opschaling van de activiteiten. Dit moet gerealiseerd worden via het Versnellingshuis en vanuit daar belemmeringen wegnemen voor de onderstaande sleutelprojecten (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019b, p. 29).

- Opzetten van een fabriek voor chemische recycling van afval en reststromen.
- Pyrolyse pilots starten en opschalen van reststromen voor cascadering.
- Pilots voor geïntegreerde fabriek voor cascadering van duurzame biomassa, olie en vetten.
- CO2 valorisatie in de industrie door middel van nieuwe technieken.
- Zout afnemen van het Circulair Steam Project.

Trekker van de klimaatdeal	InnovationQuarter
Deelname van partijen	AVR, BP, Gemeente Rotterdam Havenbedrijf Rotterdam, Huntsman, InnovationQuarter, Nouryon, Shell, Onyx Power Group, Provincie Zuid-Holland
Inbreng van partijen	AVR, BP, Huntsman, , Nouryon, Shell en Onyx Power Group zijn betrokken bij de sleutelprojecten en dragen bij aan de reststromen, fabrieken en eigenschappen voor productstromen. Gemeente Rotterdam, Havenbedrijf Rotterdam, InnovationQuarter en Provincie Zuid-Holland dragen bij door te helpen bij de ontwikkelingen van de randvoorwaarden.
Randvoorwaarden	Een experimenteerruimte voor pilots en demo's waardoor de ontwikkeling op gang kan komen. Een financieringsloket voor haalbaarheidsstudies, demonstratiefabrieken en verkenning van subsidies vanuit de Europese Unie. Zorgen voor wet- en regelgeving waardoor er de ruimte is om de beoogde projecten te ontwikkelen. Opzetten van een masterplan voor de infrastructuur en grondstoffen.

4.4 Proces leidend tot de eindpositie

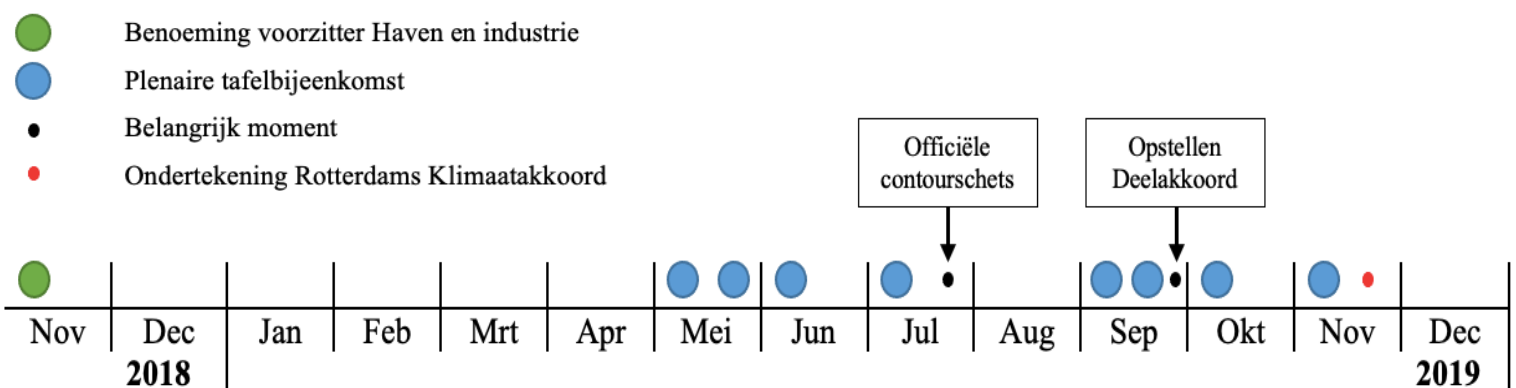
De aanleiding tot het Rotterdams Klimaatakkoord kwam vanuit de Gemeente Rotterdam die de afspraken uit het Nationale Klimaatakkoord (2019) wilde doorzetten in lokale uitvoering (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022). Het College van Burgemeester en Wethouders (B&W) bestond destijds uit GroenLinks, VVD, D66, PvdA, CDA en SGP-CU (Trouw, 2018). Namens het College van B&W was de wethouder van Duurzaamheid, luchtkwaliteit en energietransitie de initiatiefnemer en verantwoordelijke voor het opstellen van het Rotterdams Klimaatakkoord (Rotterdamse Klimaat Alliantie, 2019a).

Door de Erasmus Universiteit van Rotterdam is in opdracht van de Gemeente Rotterdam het geformaliseerde proces al eens in beeld gebracht. De opdracht was om een leergeschiedenis te maken van de klimaattafels en welke opbrengsten en dilemma's daaruit getrokken kunnen worden (Spekkink, Teisman, Muller, & Buuren, 2021). Een deel van de informatie uit dit onderzoek wordt in deze paragraaf toegepast om een beeld weer te geven van het geformaliseerde proces.

Vanaf de start van het Rotterdams Klimaatakkoord was duidelijk dat er met klimaattafels gewerkt zou worden, vergelijkbaar met het Nationale Klimaatakkoord (Spekkink et al., 2021, p. 18). Iedere tafel kreeg een eigen externe voorzitter toegewezen. Hiervoor is gekozen om voldoende vrijheid aan de tafels te geven en voor maatwerk te zorgen, maar om fragmentatie te voorkomen tussen de Gemeente Rotterdam en de betrokken actoren werden de voorzitters ondersteund door ambtelijke secretaressen van de gemeente (Spekkink et al., 2021, p. 18). De lijst met voorzitters is gemaakt door aan de gemeentelijke afdelingen te vragen wie zij per tafel de meest geschikte voorzitter vonden (Spekkink et al., 2021, p. 19). Voor de klimaattafel Haven en industrie werd een vertegenwoordiger van Deltalinqs Climate Program als voorzitter toegewezen en die al eerder aan de landelijke klimaattafel gezeten voor Industriecluster Rotterdam-Moerdijk. Het doel van de Rotterdamse klimaattafel voor de Haven en industrie was om deze landelijke uitgangspunten te versterken en te versnellen door concrete uitwerking hieraan te geven (Spekkink et al., 2021, p. 20). Deze klimaattafel bestond uit lokale actoren die uit de haven en industrie waarvan een deel ook betrokken was bij de Landelijke Industriecluster Rotterdam-Moerdijk.

Er hebben negen plenaire tafelbijeenkomsten plaatsgevonden volgens de reconstructie van Spekkink et al. (2021). Een kernteam bestaande uit de voorzitter, ambtelijke ondersteuning en vertegenwoordigers van InnovationQuarter, het Clingendael International Energy Programme (CIEP) en Havenbedrijf Rotterdam, was verantwoordelijk voor de voortgang en de inhoudelijke sturing (Spekkink et al., 2021, p. 20). Er is een volledige tijdlijn gemaakt van het proces van het klimaatakkoord voor de Haven en industrie (Spekkink et al., 2021). In dit onderzoek wordt deze tijdlijn vereenvoudigd overgenomen om aan te geven in welke periode het proces leidend tot het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en energie heeft plaatsgevonden.

Figuur 3: tijdlijn van proces van de Rotterdamse Klimaattafel voor Haven en industrie

Buiten de geformaliseerde plenaire bijeenkomsten om hebben de betrokken actoren ook bijeenkomsten gehouden in groepsverband voor specifieke projecten, de exacte hoeveelheid hiervan is niet bekend. Wel gaven respondenten aan dat er buiten de geformaliseerde plenaire tafelbijeenkomsten ook overleggen plaatsvonden in kleinere groepsverbanden of in sommige gevallen één op één (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022, Interview FME; december 2022, Interview DCMR; december 2022). Eén respondent geeft aan alleen aanwezig te zijn geweest bij de plenaire bijeenkomsten en niet aangesloten geweest te zijn met andere groepsoverleggen voor het Rotterdams Klimaatakkoord (Interview Evides Industriewater; december 2022). Enkele respondenten hebben aangegeven dat de overleggen buiten de geformaliseerde plenaire bijeenkomsten om, een belangrijke rol hebben gehad in de uitkomsten die hebben geleid tot de zeven klimaatdeals (Interview FME; december 2022, Interview DCMR; december 2022). Twee respondenten gaven aan dat de meeste invloed is uitgeoefend bij de landelijke klimaattafel Industriecluster Rotterdam-Moerdijk en dat bij het Rotterdams Klimaatakkoord voornamelijk sprake was van het in stand houden van deze uitkomsten (Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022, Interview BP, december 2022).

4.5 Rol van Gemeente Rotterdam

Het Rotterdams Klimaatakkoord is een initiatief van de Gemeente Rotterdam om samen met lokale partijen een invulling te geven aan de afspraken die zijn gemaakt aan de landelijke klimaattafels (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022).

Vooraf aan het geformaliseerde proces heeft de gemeente actief de regie genomen en geprobeerd om lokale partijen uit de haven en industrie, die ook betrokken waren bij de landelijke klimaattafels, bij elkaar te houden. Dit vormde de basis voor de klimaattafel voor de haven en de industrie voor het Rotterdams Klimaatakkoord. De gemeente heeft ook extra actoren uitgenodigd zoals de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland en netbeheerders zoals Stedin, omdat zij van mening waren hun stem een rol speelt bij de lokale uitvoering. De Gemeente Rotterdam ging daarmee over de samenstelling van het netwerk, maar deelname deden alle actoren op vrijwillige basis. Er zijn ook actoren die de uitnodiging van de gemeente hebben afgewezen. De gemeente koos niet voor het inzetten van een extra stimulans om actoren over te halen voor deelname. Daarnaast heeft de gemeente ook Deltalinqs tot voorzitter benoemd van deze klimaattafel. Vooraf is er door de gemeente gezorgd dat er duidelijkheid is over het uiteindelijke einddoel van het akkoord, namelijk een lokale invulling van het drie stappenplan van het regiocluster Rotterdam-Moerdijk dat is opgericht voor het landelijke klimaatakkoord. De Gemeente Rotterdam zelf spreekt hier ook van een actieve regierol vooraf aan het proces (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022).

Naast een regierol in de beginfase om tot een netwerk van partijen te komen en gebondenheid om gezamenlijk tot een gemeentelijk klimaatakkoord te komen, heeft de gemeente ook aangegeven dat zij een faciliterende rol hadden. Deze rol had de gemeente voornamelijk tijdens het proces. Zij ondersteunde met ambtelijke secretarissen Deltalinqs als voorzitter met de praktische ondersteuning zoals het opstellen van agenda's, notuleren en het informeren van de partijen over ingebrachte stukken (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022).

Een tweede rol die de Gemeente Rotterdam aannam tijdens het proces is het deelnemen als een partij in het netwerk. In het interview gaven zij aan als gelijkwaardig lid deel te nemen aan de gesprekken binnen de klimaattafel. Hierbij was er volgens hen geen sprake van een verschil in hiërarchie of macht. De gemeente benadrukt dat partijen alleen een eigen rol hebben binnen zo'n netwerk omdat er bij de energietransitie sprake is van een keten van afhankelijkheden. Alle actoren hebben in deze keten hun eigen rol en vanuit die rol nemen zij deel aan de tafel. De Gemeente Rotterdam heeft als lid van de tafel ook het initiatief genomen om projecten zoals het Versnellingshuis te ontwikkelen in samenwerking met andere actoren (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022). Als deelnemer aan het netwerk was de gemeente zich bewust dat zij geen invloedrijke rol hadden in de uitvoering van het beleid omdat zij geen uitvoeringsorganisatie zijn in de haven en industrie. Daarom waren zij voornamelijk op zoek naar gebieden waar zij wel invloedrijk kunnen zijn. Uit het interview blijkt dat dit vooral op het gebied van het verstrekken van vergunning en subsidies is. Ook over de subsidies geeft de gemeente aan bewust te zijn van de beperkte invloed van hoogte van de subsidies die zij kunnen verstrekken. De subsidies zijn bedoeld voor de ontwikkeling van innovatieve kleinschalige projecten en voldoen niet aan het volume om voor de grote uitvoeringsorganisaties een verschil te kunnen maken (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022).

Tijdens het proces dat heeft geleid tot de het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie had de gemeente geen sturende rol in de samenwerking tussen actoren. Dit komt doordat deze samenwerkingen zich baseren op technische processen en afhankelijkheden tussen de actoren. De Gemeente Rotterdam beschikt niet over de exacte kennis om aan deze samenwerkingen invulling te geven en liet dit voornamelijk over aan Deltalinqs (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022). Respondenten gaven aan dat de gemeente geen hele actieve rol had binnen de plenaire tafelbijeenkomst maar bij overleggen in groepsverband wel meer inhoudelijk betrokken was en ook stuurde op het tot stand komen van een project (Interview FME; december 2022, Interview Evides Industriewater; december 2022, Interview DCMR; december 2022). Daarnaast werd er door enkele respondenten aangegeven dat het een bewuste keuze is geweest van de gemeente om voornamelijk Deltalinqs neer te zetten voor de inhoudelijke sturing op samenwerking en uitvoering tussen de actoren (Interview BP; december 2022, Interview Evides Industriewater; december 2022, Interview DCMR; december 2022). Deze respondenten gaven ook aan dat zij tevreden zijn met deze keuze en hoe Deltalinqs haar positie als tafelvoorzitter heeft ingevuld.

5. Analyse van resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van hoofdstuk vier geanalyseerd door middel van het theoretisch kader uit hoofdstuk drie. In de eerste paragraaf wordt het Multi-level Governance netwerk geanalyseerd. Daarna volgt de analyse van invloed door lobbyactiviteiten op basis van de resultaten van de begin- en eindpositie en het proces van lobbyactiviteiten. Bij de laatste analyse wordt de rol van de Gemeente Rotterdam geanalyseerd. Er wordt afgesloten met een paragraaf waarbij de uitkomsten van de analyses worden vergeleken met de hypothesen uit hoofdstuk twee.

5.1 Multi-level Governance netwerk

In het theoretisch kader zijn er twee dimensies te onderscheiden voor het analyseren van het Multi-level Governance netwerk. Bij de eerste dimensie wordt er gekeken naar de samenstelling van het netwerk. Van de in totaal 24 betrokken actoren behoren er 20 tot de private actoren met een commercieel of economisch belang. De klimaattafel voor de Rotterdamse haven en industrie is oververtegenwoordigd door dit type actoren. Een verklaring hiervoor uit de theorie van hoofdstuk twee is dat bij een MLG-type II netwerk, de betrokken actoren een functionele of geografische overeenkomst moeten hebben met het doel van het netwerk en de actor baat moet hebben bij collectieve besluitvorming (Hooghe & Marks, 2003, p. 240). Het haven- en industriegebied van Rotterdam bestaat uit voornamelijk private organisaties met een commercieel of economisch belang en doordat er sprake is van onderlinge afhankelijkheid in de keten van de energietransitie is dit een verklaring voor de oververtegenwoordiging van private actoren. De vier overige actoren worden ingevuld door één maatschappelijke actor met een privaatrechtelijke grondslag en drie organisaties die behoren tot de publieke actoren. Van de publieke actoren neemt de Gemeente Rotterdam als initiatiefnemer een belangrijke positie in, ook mede doordat zij gingen over de samenstelling en einddoel van het netwerk. Voor de uitvoering van regionale of landelijke klimaatafspraken en het behalen van de doelstelling voor CO₂-reductie is de gemeente afhankelijk van de private actoren in de haven en industrie en van kennis en expertise. Vanwege de inhoudelijke complexiteit van de energietransitie stelde de gemeente Deltalinqs, een private actor, aan als voorzitter van de tafel. De keuze van de Gemeente Rotterdam voor het samenstellen van netwerk van actoren uit de haven en industrie is in lijn met beschreven theorie van Peters en Pierre (2001). Zij constateerden een opkomende manier van regeren genaamd een ‘enabling’-staat, waarbij er meer wordt gekeken naar de middelen van actoren in de omgeving om beleidsdoelstellingen te behalen.

Bij de tweede dimensie uit het theoretisch kader wordt er gekeken naar de verhoudingen tussen de actoren in het Multi-level Governance netwerk. Uit de resultaten blijkt dat de actoren formeel op gelijke wijze deelnemen aan het akkoord. Zowel de respondent, als de Gemeente Rotterdam gaven aan dat er formeel geen sprake was van hiërarchische structuur. Uit de theorie is bekend dat op lokaal niveau actoren zich in een netwerk vaak op horizontale wijze tot elkaar verhouden (Berg, et al., 2015, pp. 231-232). Ondanks dat de Gemeente Rotterdam vooraf een beslissende rol had in het opzetten en samenstellen van het netwerk, was er tijdens het proces dat heeft geleid tot de eindpositie sprake van een gelijkwaardige deelname aan het netwerk (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022). Uit de resultaten blijkt ook dat enkele private actoren twijfels hadden over de daadwerkelijke invloed van de Gemeente Rotterdam, omdat volgens hen veel onderwerpen van de energietransitie buiten hun machtsveld ligt. Dit gaat tegen de theorie van Peters en Pierre (2004, p. 78) in die zegt dat de politiek en instituties in een Multi-level Governance netwerk uiteindelijk de machtigste actoren zijn. Deze theorie kan mogelijk van toepassing zijn op de onderzochte casus wanneer ook het nationale niveau van de overheid wordt meegerekend tot het netwerk.

Formeel gezien was er sprake van een horizontale verhouding tussen de actoren, maar respondenten gaven aan dat er in de praktijk sprake was van onderlinge machtsverschillen. Een verklaring hiervoor is het 'resource dependence perspective' van Pfeffer en Salancik (1978). Uit de resultaten blijkt dat de actoren onderling van elkaar afhankelijk zijn wanneer het aankomt op een volledige transitie van het energiesysteem. Dit betekent dat actoren onderling afhankelijk zijn van elkaars hulpbronnen die nodig zijn voor het behalen van de CO₂-reductiedoelstellingen. In de situatie van de energietransitie van de Rotterdamse haven en industrie zijn de actoren voornamelijk afhankelijk van elkaars hulpbronnen in de vorm van producten en diensten zoals de benodigde energie-infrastructuur, maar ook van kennis en expertise over specifieke technieken zoals waterstof of verplaatsing van restwarmte.

Uit de resultaten blijkt dat meerdere respondenten van mening waren dat actoren binnen het Multi-level Governance netwerk van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie gebruik maakten van hun machtspositie. Hierbij komt niet één duidelijke actor of type organisatie naar voren. Private actoren die het eindproduct opleveren zouden een machtigere positie hebben vanwege de bekendheid van de organisatie en dit gebruiken om hun belangen naar voren te schuiven (Interview FME; december 2022, Interview Evides Waterbedrijf; december 2022).

Een andere respondent is van mening dat leveranciers van infrastructuur en diensten voorafgaand aan het eindproduct, hun machtspositie gebruiken omdat sommigen daarvan een monopolie hebben op de dienst die zij leveren (Interview BP; december 2022). In de casus van het Rotterdamse Klimaatakkoord voor de Haven en industrie is geen sprake van een formeel machtsverschil, maar doordat in de praktijk actoren beschikken over essentiële hulpmiddelen kunnen actoren wel een machtspositie voor zichzelf creëren. Hierdoor ontstaat er in de praktijk op informele wijze een verticale structuur, waarbij organisaties wisselen van posities door alle onderlinge afhankelijkheden. Deze onderlinge machtsverschillen tussen actoren is een bij een MLG-type II netwerk een vaker voorkomend fenomeen en de onderzochte casus is daarmee geen uitzondering op de theorie (Peters & Pierre, 2001).

5.2 Invloed door lobbyactiviteiten

Voor het analyseren van de invloed van lobbyactiviteiten wordt er gekeken naar de begin- en eindpositie en de lobbyactiviteiten van private actoren. De beginpositie bestaat uit de beleidswensen van de private actoren en de eindpositie bestaat uit de klimaatdeals die in het definitieve Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie (2019b) te vinden zijn. De lobbyactiviteiten dienen plaatsgevonden te hebben gedurende het proces, zoals beschreven in paragraaf 4.4. De lobbyactiviteiten worden er ook verbonden met de machtspositie die actoren mogelijk hebben dankzij beschikking over hulpmiddelen zoals beschreven door het ‘resource dependence perspective’ (Pfeffer & Salancik, 1978). Voor de uiteindelijke invloed van de private actoren op de uitkomsten in het klimaatakkoord wordt er gekeken naar de overeenkomst tussen de begin- en eindpositie op basis van de theorie van Mahoney (2007).

5.2.1 *Proces van lobbyactiviteiten*

In november 2018 werd Deltalinqs als voorzitter benoemd voor de Rotterdamse klimaattafel voor de haven en de industrie en een jaar later werd door alle betrokken actoren een handtekening gezet onder het tot stand gekomen akkoord. In dat jaar hebben er inclusief ondertekening negen plenaire tafelbijeenkomsten plaatsgevonden (Spekkink et al., 2021).

Uit de resultaten blijkt dat er buiten de plenaire tafelbijeenkomsten ook in kleinere groepen bijeenkomsten zijn gehouden voor de uitwerking en vorming van de klimaatdeals. Niet alle actoren waren hiervan op de hoogte of bij dit soort type groepsoverleggen aanwezig (Interview Evides Industriewater; december 2022). Naast dat er in kleinere groepsverbanden werd gesproken, hebben er ook één op één overleggen plaatsgevonden tussen de actoren (Interview Gemeente Rotterdam; december 2022, Interview FME; december 2022, Interview DCMR; december 2022). Eerdere theorie laat ook zien dat lobbyactiviteiten vaker op informele wijze plaatsvinden zoals buiten de afgesproken momenten van het netwerk (Schendelen, 2013). De bijeenkomsten buiten de plenaire tafelbijeenkomsten om, zouden de meeste invloed hebben gehad om de uitkomsten van het proces leidend tot het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie (Interview FME; december 2022, Interview, Interview DCMR; december 2022). Het Rotterdams Klimaatakkoord komt voort uit een groter Multi-level Governance netwerk, waardoor volgens twee respondenten in eerdere netwerken op landelijk en Europees niveau de meeste lobbyactiviteiten en invloed hebben plaatsgevonden (Interview Havenbedrijf Rotterdam; december 2022, Interview BP, december 2022).

De invloed van de lobbyactiviteiten van de private actoren gaat samen met de middelen waarover de actoren kunnen beschikken (Drutman, 2015). In het theoretisch kader wordt door middel van het ‘resource dependence perspective’ gekeken naar de middelen waarover de actoren beschikken en de invloed die ze daarmee hebben om hun eigen beleidswensen te vertegenwoordigen (Pfeffer & Salancik, 1978). Uit de resultaten blijkt dat de onderlinge afhankelijk tussen de private actoren groot is. Private actoren beschikken over producten, diensten of specifieke kennis waarvan andere private actoren in het netwerk afhankelijk zijn voor de uitvoering van hun projecten. Een voorbeeld is de afhankelijkheid van Evides Industriewater, aangezien zij de enige actor in het netwerk zijn met de infrastructuur voor het leveren en vervoeren van verschillende soorten water. Doordat zij al beschikken over de infrastructuur en kennis is het voor andere actoren makkelijker om van hun diensten gebruik te maken in plaats van dit volledig zelfstandig te doen (Interview Evides Industriewater; december 2022).

Naast deze onderlinge afhankelijkheid tussen de private actoren, gaat dit onderzoek over de gezamenlijke invloed van de private actoren op het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. De private actoren en de Gemeente Rotterdam waren eensgezind over het gegeven dat de overheid, in dit netwerk de gemeente, afhankelijk is van de private actoren in de haven en industrie voor het behalen van de CO₂-reductie doelstellingen. De Gemeente Rotterdam bevestigde zelf dat zij niet over de benodigde kennis of uitvoeringskracht beschikken. Het komt vaker voor bij een MLG-type II netwerk dat de overheid afhankelijk is van private actoren. Dit gaat ook samen met het kenmerk van dit netwerk ‘problem solving’, waarbij de overheid met actoren uit het speelveld een maatschappelijk probleem probeert op te lossen (Hooghe & Marks, 2003). Kijkend naar de ‘resource dependence perspective’ beschikken de private actoren over de volgende hulpmiddelen: expertise of technische kennis en producten of diensten die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van beleid en doelstellingen voortkomend uit een Multi-level Governance netwerk (Pfeffer & Salancik, 1978). De overheid beschikt over financiële hulpmiddelen waarvan sommige private actoren afhankelijk zijn blijkt uit de resultaten. Echter blijkt uit de interviews dat zowel de private actoren als de Gemeente Rotterdam van mening zijn dat in dit gemeentelijke netwerk de Gemeente Rotterdam niet over voldoende financiële middelen beschikt. De veranderingen die nodig zijn voor het behalen van de CO₂-reductie doelstellingen zijn van een te grote financiële omvang om hier als gemeente een verschil in te kunnen maken of invloed op te kunnen uitoefenen. Met dit gegeven kan worden geconcludeerd dat in het onderzochte netwerk, de private actoren door beschikking over kennis, expertise, producten en diensten een machtigere positie bekleden dan de overheidsinstantie die het initiatief nam voor het netwerk. In de volgende paragraaf wordt geanalyseerd welke mate van invloed dit de private actoren heeft gegeven.

5.2.2 Overeenkomst begin- en eindpositie

De mate van invloed van de lobbyactiviteiten van private actoren is in het theoretisch kader uitgewerkt met de schaalindeling van Mahoney (2007). In deze paragraaf staan beleidswensen ingedeeld op basis van deze schalen en de overeenkomst met de eindpositie van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en de industrie. De eindpositie bestaat uit de zeven klimaatdeals, die zijn weergegeven in paragraaf 4.3.

Volledige overeenkomen van beleidswensen en uitkomsten.

In deze schaal komt een beleidswens volledig overeen met een klimaatdeal van Rotterdamse Klimaatakkoord voor de Haven en industrie (2019b). In totaal zijn er zes beleidswensen geïnterpreteerd op basis van interviews en deskresearch in paragraaf 4.2. Vijf van de zes beleidswensen zijn volledig terug te zien in de klimaatdeals.

- Beleidswens 1: ‘Inzet op (groene) waterstof’, is terug te zien in Klimaatdeal 4: ‘Grootschalige productie, import en toepassing van waterstof’. Private actoren hadden als wens dat er in de haven en industrie van Rotterdam meer ruimte zou komen voor investeringen in waterstof. Een belangrijk detail hiervoor was dat grijze en blauwe waterstof als overbrugging werd gezien en uiteindelijk groene waterstof het einddoel zou zijn. In Klimaatdeal 4 is duidelijk uitgesproken dat de Gemeente Rotterdam de haven het Europese centrum wil laten worden betreft waterstof. Grijze en blauwe waterstof is hiervoor de basis in het begin en dit dient uiteindelijk allemaal omgezet te worden naar groene waterstof. Vanuit de gemeente en andere overheden is hiervoor financiering vrijgesteld en via het Havenbedrijf Rotterdam wordt er in de haven fysiek ruimte vrijgemaakt voor projecten. Met deze afspraken komt de beleidswens van de private actoren volledig overeen met deze uitkomst in het akkoord.
- Beleidswens 3: ‘Elektrificatie’ is volledig terug te zien in Klimaatdeal 5: ‘Industriële elektrificatie’. Uit de resultaten blijkt dat een deel van de private actoren elektrificatie als een belangrijk onderdeel ziet voor de energietransitie. Als beleidswens hadden deze actoren dat elektrificatie in het Rotterdams Klimaatakkoord een centraal thema werd waar in fysieke en financiële middelen voor vrij worden gemaakt. In het akkoord is Klimaatdeal 5 opgenomen dat in het teken staat van het stimuleren van projecten voor industriële elektrificatie door middel van een Fieldlab. Hier kunnen actoren op grotere schaal testen doen en is er voor kansrijke projecten een subsidie vanuit de Gemeente Rotterdam.
- Beleidswens 4: ‘Restwarmte’ is volledig terug te zien in Klimaatdeal 6: ‘Duurzame warmte vanuit de industrie’. Een hernieuwde kringloop van restwarmte is voor private actoren een belangrijk onderdeel van de energietransitie blijkt uit de resultaten. Voornamelijk het aansluiten van de vraag op het aanbod is een belangrijke eis van de private actoren.

Met de afspraken van de Werkgroep Industriecluster Rotterdam-Moerdijk (2018) als basis, is er een warmtetransportnet opgenomen in het akkoord waarbij de randvoorwaarde is opgenomen dat regionale overheden zorgen voor goede afstemming met de leveranciers over de vraag en aanbod van restwarmte.

- Beleidswens 5: ‘Recycling van afval’ is opgenomen in Klimaatdeal 7: ‘Benutten van reststromen, biomassa, CO₂ in het Haven en Industrieel Complex’. Meerdere private actoren hadden voorafgaand aan het proces al investeringen gedaan in ontwikkeling van nieuwe recyclingmethoden voor afval en ook aangegeven dat dit een belangrijk is in de transitie. In Klimaatdeal 7 is het opzetten van een fabriek voor chemische recycling opgenomen en is er afgesproken om meer ruimte te geven aan experimenten en pilots.
- Beleidswens 6: ‘Tijdsduur procedures en vergunningen’ is terug te zien in Klimaatdeal 3: ‘Versnellingshuis energietransitie Haven en Industrieel Complex’. Een van de belangrijkste wensen van de private actoren was dat de tijdsduur van het aanvragen van vergunningen en de daarbij komende procedures werd verkort. De Gemeente Rotterdam heeft hiervoor in samenwerking met Deltalinqs en Havenbedrijf Rotterdam het Versnellingshuis opgericht. Deze overkoepelende samenwerking moet belemmeringen rondom wet- en regelgeving en financiering wegnemen en nieuwe ontwikkelingen sneller van de grond laten komen.

Gedeeltelijk overeenkomen van beleidswensen en uitkomsten

De tweede schaal van Mahoney (2007) bestaat uit beleidswensen waarvan enkele aspecten van een klimaatdeal uit het akkoord overeen met de het belang van de actor.

- Beleidswens 2: ‘Ondergrondse CO₂ opslag (CCS)’ is voor een deel teruggekomen in Klimaatdeal 1: ‘Investeringsagenda energietransitie Haven en Industrieelcomplex’. Van de private actoren waren voornamelijk organisaties die worden gezien als eindproducenten een voorstander van deze beleidswens. Als wens hadden zij dat er meer fysieke ruimte en financiering vrij kwam voor projecten om CO₂ op te vangen en op te slaan. In Klimaatdeal 1 is afgesproken om een investeringsagenda op te stellen, waar investering in de infrastructuur en verplaatsing van CO₂ een onderdeel van is. Er zijn geen verdere uitspraken gedaan over het opslaan van CO₂ of het extra stimuleren van dit type projecten. Daarom is deze beleidswens niet volledig overgenomen, maar is er wel geluisterd naar de mogelijke extra financieringsruimte voor CO₂-transportprojecten.

5.3 Metagovernancepositie van de Gemeente Rotterdam

In het theoretisch kader wordt onderscheid gemaakt tussen vier metagovernanceposities op basis van de theorie van Sørensen en Torfing (2009). Aan de hand van de ondernomen activiteiten van de Gemeente Rotterdam kan worden bepaald welke metagovernancepositie zij invullen. In paragraaf 4.5 zijn de resultaten van de activiteiten van de gemeente weergegeven. Hieronder is een overzicht weergegeven van alle posities en de activiteiten die daarbij horen. In de rechter kolom is te zien of deze activiteiten ook van toepassing zijn op de Gemeente Rotterdam met betrekking tot het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en de industrie.

Schema 2: metagovernancepositie Gemeente Rotterdam

Positie	Activiteit	Gemeente Rotterdam
Ontwerper	De gemeente bepaald over de samenstelling van netwerk dat deelneemt aan de onderhandelingen.	Wel van toepassing
	De gemeente gaat over de procedures en deadlines in het proces van onderhandelingen die leiden tot het akkoord.	Niet van toepassing
Kadersteller	De gemeente bepaald vooraf de gestelde doelen door middel van politieke framing.	Wel van toepassing
	De gemeente stimuleert onderlinge samenwerking tussen de actoren door middel van elkaars afhankelijkheden in de uitvoering.	Niet van toepassing
Manager	De gemeente verdeeld de opbrengsten op basis van bijdrage aan de effectiviteit.	Niet van toepassing
	De gemeente zet middelen in die de transactiekosten voor deelname van actoren verlagen.	Niet van toepassing
	De gemeente probeert spanning of onenigheid tussen actoren te voorkomen met agendacontrole en feitenonderzoek.	Wel van toepassing
Actor	De gemeente neemt deel als een gelijkwaardige actoren in het netwerk.	Wel van toepassing
	De betrokken actoren vertrouwen op een gelijke onderhandelingspositie tussen hen en gemeente.	Wel van toepassing

In schema twee is te zien dat de Gemeente Rotterdam van alle metagovernanceposities minimaal één activiteit heeft uitgevoerd. Als ontwerper heeft de gemeente wel de samenstelling van het netwerk bepaald, maar liet het de beslissingen over procedures en onderhandelingen over aan Deltalinqs. In de kaderstellende positie is wel het vooropgestelde einddoel van het proces bepaald door de gemeente en gecommuniceerd naar de actoren, maar de sturing op inhoudelijke samenwerking heeft de gemeente ook overgelaten aan Deltalinqs. De manager is het minst van toepassing aangezien er niet is ingezet om gelijke winstverdeling tussen de actoren en werden actoren niet gestimuleerd met verlaagde transactiekosten om deel te nemen. Door middel van ambtelijke ondersteuning probeerde de gemeente wel regie te houden over gelijke verdeling van agendapunten en inbrengen van informatie om alle actoren gelijkwaardig te laten toetreden aan het netwerk. Daarmee voert de gemeente één van de drie activiteiten uit die behoren bij de positie van manager. De metagovernancepositie die het meeste van toepassing is op de Gemeente Rotterdam is die van actor. Beide activiteiten worden door de gemeente uitgevoerd bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. De gemeente nam als een gelijkwaardige actor deel aan het netwerk en ook de andere actoren vertrouwde op een gelijke onderhandelingspositie blijkt uit de resultaten.

De positie die de gemeente inneemt heeft invloed op de vrijheden van private actoren in het netwerk en het eindresultaat van de onderhandelingen volgens Rynck et al. (2018). Doordat de Gemeente Rotterdam als gelijkwaardige actor deelnam aan het netwerk maar er sprake was van beperkte mate van invloed vanuit de gemeente kregen private actoren meer vrijheid om de uitkomsten te sturen richting hun beleidswensen. Doordat de gemeente ook activiteiten heeft ondernomen die betrekking hebben op de rol van ontwerper en kadersteller was er vanuit de gemeente wel controle op welke actoren er betrokken raakten en naar welk einddoel er werd gestuurd. Uit de resultaten blijkt dat door de complexiteit van de energietransitie in de haven en de industrie de gemeente niet kon sturen op de inhoudelijke invulling klimaatdeals en liet het dit voornamelijk over aan de Deltalinqs als voorzitter. De Gemeente Rotterdam heeft bewust gekozen om zich afwezig te houden op sommige activiteiten en om als gelijkwaardige actor te kijken waar het van invloed kan zijn voor het behalen van de door hen vooropgestelde doelstellingen.

5.4 Hypothesen

Voorafgaand aan het onderzoek zijn er drie hypothesen opgesteld gebaseerd op verschillende theorieën uit eerder wetenschappelijk onderzoek. In deze paragraaf wordt door middel van de analyse van de resultaten gekeken of een hypothese kan worden aangenomen, deels kan worden aangenomen of kan worden verworpen.

Hypothese 1: *In het Multi-level Governance netwerk van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie verhouden de actoren zich op een horizontale wijze tot elkaar.*

De eerste hypothese kan gedeeltelijk worden aangenomen. De theorie van Berg et al., (2015) over dat er op lokaal niveau vaak sprake is van een horizontale verhouding in een Multi-level Governance netwerk klopt wanneer er gekeken wordt naar de formele wijze waarop de actoren zich tot elkaar verhouden. Uit de interviews met respondenten van de private actoren blijkt dat er informeel sprake is van verschillende verticale verhoudingen tussen de actoren. Door de afhankelijkheden tussen actoren in de uitvoering van de energietransitie beschikken meerdere actoren over hulpmiddelen die hen een machtspositie geven. Aangezien deze afhankelijkheden in sommige gevallen tussen de actoren wederzijds kan zijn, is het moeilijk om een duidelijke verticale verhouding neer te zetten en wordt er daarom gesproken over meerdere verticale verhoudingen.

Hypothese 2: *De activiteiten van de Gemeente Rotterdam tijdens de onderhandelingen die hebben geleid tot de uitkomsten in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie komen overeen met de metagovernanceposities van ontwerper en kadersteller.*

De tweede hypothese is gebaseerd op de metagovernance theorie van Sørensen en Torfing (2009) en kan gedeeltelijk worden overgenomen. De Gemeente Rotterdam heeft van ieder van de metagovernanceposities van ontwerper en kadersteller één activiteit uitgevoerd. Hierdoor kan de hypothese niet worden verworpen, maar beide posities waren niet leidend in de rol van de Gemeente Rotterdam. Doordat de gemeente alle activiteiten heeft uitgevoerd die behoren tot de metagovernancepositie van actor, is deze positie het beste van toepassing op de gemeente. Volgens de theorie krijgen betrokken actoren in het netwerk minder ruimte wanneer de overheid deelneemt als actor in het netwerk.

Hypothese 3: *De beleidswensen van private actoren komen volledig of gedeeltelijk overeen met de uitkomsten van de onderhandelingen doordat zij beschikken over hulpbronnen waarvan de Gemeente Rotterdam afhankelijk is in de uitvoering het klimaatbeleid.*

De laatste hypothese kan worden aangenomen. De hypothese is gebaseerd op de ‘resource dependence theorie’ van Pfeffer en Salancik (1978). De verwachting was dat private actoren in het voordeel zijn bij de uitvoering van MLG-beleid omdat zij beschikken over meer hulpbronnen waarvan de overheid afhankelijk is bij de uitvoering. De analyse van de resultaten laten zien dat private actoren vijf van de zes beleidswensen volledig terug zien komen in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. Eén beleidswens van de private actoren is gedeeltelijk terug te zien in het akkoord. Uit interviews met respondenten blijkt dat de invloed van private actoren wordt versterkt doordat zij beschikken over hulpbronnen waarvan de Gemeente Rotterdam afhankelijk is wanneer zij de CO₂-reductiedoelstelling willen behalen.

6. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt de conclusie van het onderzoek weergegeven. Eerst volgt er een antwoord op de onderzoeksvraag, waarna er een samenvatting wordt gegeven van de bevindingen uit de analyse. In de tweede paragraaf volgt er een reflectie op het onderzoek en wordt er een aanbeveling gedaan voor vervolgonderzoek.

6.1 Conclusie

Voor de beantwoording van het eerste deel onderzoeksvraag kan worden geconcludeerd dat private actoren de ruime meerderheid van hun beleidswensen volledig terug zien komen in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie. Uit de resultaten blijkt dat de private actoren gezamenlijk zes verschillende beleidswensen hadden voorafgaand aan het proces dat heeft geleid tot het Rotterdams Klimaatakkoord. Kijkend naar de theorie van Mahoney (2007) zijn vijf van de zes beleidswensen volledig in het akkoord opgenomen en is één beleidswens deels in het akkoord opgenomen.

Uit de analyse van de resultaten blijkt dat hier verschillende motivaties voor zijn. De eerste reden dat de beleidswensen van de private actoren zo duidelijk terugkomen in het beleidsakkoord is omdat het voortkomt uit een groter Multi-level Governance netwerk. Uit interviews met de actoren blijkt dat er voor de beleidswensen in eerdere beleidsrondes op nationaal- en internationaalniveau lobbyactiviteiten waren ondernomen. Doordat het einddoel van het Rotterdams Klimaatakkoord hieruit voortvloeit, is bij voorbaat de richting van het akkoord al grotendeels in lijn met de beleidswensen van de private actoren. De twee redenen waardoor de beleidswensen terugkomen in het beleidsakkoord is in overeenstemming met de 'resource dependence theorie' van Pfeffer en Salancik (1978). Doordat private actoren beschikken over hulpmiddelen waarvan de Gemeente Rotterdam afhankelijk is in de uitvoering en behalen van de CO₂-reductiedoelstelling, hebben de private actoren een machtspositie. Dit komt overeen met de theorie van Drutman (2015), waarbij private actoren macht genieten door hun toegang tot de verschillende middelen. Uit de analyse van de resultaten blijkt dat de hulpmiddelen waarover zij beschikken voornamelijk bestaan uit kennis, expertise, producten en diensten. De invloed die de overheid heeft komt voornamelijk voort uit de financiële middelen, maar de financiële middelen van de gemeente zijn niet van voldoende omvang om invloed uit te oefenen op de uitvoering van alle private actoren.

Om het tweede deel van de onderzoeksvraag te beantwoorden kan worden vastgesteld dat de Gemeente Rotterdam voorafgaand aan het proces dat heeft geleid tot het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie een andere metagovernancepositie had, dan gedurende het proces. Voorafgaand aan het proces bepaalde de gemeente de samenstelling en einddoel van het netwerk. Deze activiteiten vallen onder de rollen van ontwerper en kadersteller volgens de theorie van Sørensen en Torfing (2009), maar komen hier niet volledig mee overeen. Het activiteiten van de rollen ontwerper en kadersteller van de Gemeente Rotterdam komen overeen met de opkomst van de 'enabling'-staat waarbij de overheid vaker kijkt naar de actoren in het netwerk en welke middelen zij tot hun beschikking hebben (Peters & Pierre, 2001). Gedurende het proces stelde de Gemeente Rotterdam zich op als gelijkwaardige actor in het netwerk en dit werd ook zo ervaren door de andere private actoren. Hierdoor sluit de metagovernancepositie van de Gemeente Rotterdam volledig aan bij de rol van actor. Volgens de theorie heeft een overheid meer invloed op het eindresultaat van de onderhandelingen wanneer het deze rol aanneemt omdat het aansluit in het netwerk (Sørensen & Torfing, 2009).

Vanwege de afhankelijkheid van hulpmiddelen door de Gemeente Rotterdam is hier in dit geval niet direct sprake van en uit de analyse van de resultaten blijkt dat zij voornamelijk invloed probeerde uit te oefenen op hun eigen onderwerpen zoals procedures, wet- en regelgeving en financiële ondersteuning voor kleine projecten. De inhoudelijke sturing van projecten lieten zij voornamelijk over aan de door hen gekozen voorzitter van het netwerk Deltalinqs, een belangenbehartiger van private actoren in de haven en industrie van Rotterdam.

De samenstelling van het netwerk laat zien dat formeel alle actoren binnen het netwerk, inclusief de Gemeente Rotterdam, op horizontale wijze deelnamen, dat kenmerkend is voor lokale Multi-level Governance netwerken (Berg, et al., 2015, pp. 231-232). Doordat de Gemeente Rotterdam binnen het netwerk geen sturende rol had, kregen private actoren meer vrijheid om voor hun eigen beleidswensen op te komen. Om tegenover andere actoren voor hun eigen beleidswensen op te komen werd er gebruik gemaakt van de ketenafhankelijkheid binnen het netwerk. De private actoren beschikken onderling over verschillende machtsposities omdat zij toegang kunnen hebben tot hulpmiddelen waarvan een andere actor afhankelijk is voor de energietransitie. Hierdoor verhouden de private actoren zich informeel gezien op verticale wijze tot elkaar. Het ontstaan van machtsverschillen tussen private actoren is kenmerkend voor Multi-level Governance netwerken wanneer er veel actoren deelnemen uit dezelfde sector (Perraton & Wells, 2004). Een duidelijke verticale verhouding kwam niet uit de resultaten naar boven aangezien de private actoren elkaar beschuldigden van het gebruiken van hun machtspositie. Actoren met een monopolistische positie die voornamelijk leverancier zijn van een dienst als mede actoren die zich aan het einde van de productieketen bevinden zouden de machtigste posities hebben binnen het netwerk. De meeste invloed heeft buiten de geformaliseerde plenaire tafelbijeenkomsten plaatsgevonden. Actoren gaven aan dat er in kleinere werk- en projectgroepen overleggen hebben plaatsgevonden en in sommige gevallen ook één op één overleggen zijn geweest over de invulling en uitvoering van de voorgestelde projecten. Het op informele wijze beïnvloeden van de uitkomsten van een proces is geen uitzondering op de regel en is in lijn met eerder onderzoek van Berg et al., (2015).

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat de onderzochte casus op meeste onderdelen in lijn is met eerdere gepresenteerde theorieën over Multi-level Governance netwerken. De bijdrage van dit onderzoek hieraan is dat in netwerken op gemeentelijke niveau, de machtspositie van de overheid beperkt is bij klimaatakkorden door afhankelijkheid van hulpmiddelen en onvoldoende omvang van financiële mogelijkheden.

Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat er op gemeentelijk niveau weinig verandering plaatsvindt van afspraken uit eerdere beleidsrondes. Private actoren hebben op nationaal en internationaal de meeste lobbyactiviteiten ondernomen om de uitkomsten overeen te laten komen met hun beleidswensen. Aangekomen bij Multi-level Governance netwerken op gemeentelijk niveau, vinden de meeste lobbyactiviteiten op informele wijze plaats en is er voornamelijk sprake van een lobby tussen de private actoren onderling over de inhoudelijke uitvoeringen. Door het door de gemeente vooropgestelde doel van het netwerk en de vrijwilligheid van deelname is er geen sprake van lobbyactiviteiten die gericht zijn op de het veranderen van het einddoel.

6.2 Reflectie, aanbeveling en vervolgonderzoek.

In dit onderzoek is gekeken naar één casus in een complexe gemeente wanneer het aankomt op de energietransitie. De Gemeente Rotterdam beschikt over een van Europa's grootste havens en industrieën. Hierdoor is er sprake van een gemeentelijk Multi-level Governance met private actoren van internationale omvang en kunnen de inhoudelijke afspraken voor de actoren ook internationale gevolgen hebben. Dit heeft als gevolg dat er voor de energietransitie van de haven en industrie van Rotterdam al concrete doelstellingen en afspraken waren gemaakt op nationaal en internationaal niveau. Een beperking van dit onderzoek is dat er geen uitgebreide voorstudie is gedaan naar de effecten van de lobbyactiviteiten op dit hogere bestuursniveaus of in eerdere beleidsrondes. Daarmee kan er een vergelijkende studie worden gedaan over op welk bestuursniveau of in welk type netwerk private actoren het meeste invloed uitoefenen op de uitkomsten in het klimaatakkoord. Daarnaast is het niet mogelijk geweest om met alle private actoren uit het Multi-level Governance netwerk van het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie in gesprek te gaan. Een belangrijke actor die tussen de interviews ontbreekt is Deltalinqs. Als voorzitter van de tafel beschikken zij over informatie over het verloop van het proces en kan het relevant zijn om te kijken of zij richting bepaalde uitkomsten hebben gestuurd. Echter, is de verwachting dat dit niet de gepresenteerde resultaten zal beïnvloeden. Als belangenbehartiger van de private actoren is de verwachting dat Deltalinqs een vergelijkbaar beeld naar buiten zou brengen. Tot slot wordt er geadviseerd om een vervolgonderzoek te doen naar het volledige Multi-level Governance netwerk en de lobbyactiviteiten en metagovernanceposities van de private actoren en overheden op de verschillende bestuursniveaus. Op die manier kan er uitspraak worden gedaan op welk bestuursniveau of onder welke omstandigheden private actoren het meeste invloed hebben op de uitkomsten die leiden tot een Multi-level Governance beleidsakkoord.

7. Literatuurlijst

- Air Products. (2022, december 21). *Welkom bij Air Products*. Opgehaald van [airproduct.nl: https://www.airproducts.nl/company](https://www.airproducts.nl/company)
- Aizenberg, E., & Hanegraaff, M. (2019). Is politics under increasing corporate sway? A longitudinal study on the drivers of corporate access. *West European Politics*(43(1)), 181-202.
- AVR. (2022, december 21). *Over ons*. Opgehaald van [avr.nl: https://www.avr.nl/nl/over-ons/](https://www.avr.nl/nl/over-ons/)
- Bache, I., & Flinders, M. (2004). Conclusions and Implications. In I. Bache, & M. Flinders, *Multi-level Governance* (pp. 195-206). Oxford: Oxford Academic.
- Baumgartner, F. (2009). In *Lobbying and Policy Change: Who Wins, Who Loses, and Why*. Chicago: University of Chicago Press.
- Becker, A. B. (2012). Qualitative research. In S. B. Becker, *Understanding Research for Social Policy and Social Work (Second Edition) : Themes, Methods and Approaches* (pp. 271-358). Bristol: The Policy Press .
- Beer, P. d. (2016). Een nieuwe koers voor het poldermodel? *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 4(32), 347-352.
- Berg, C. v., Meer, F. v., Mannekes, M. v., Osch, D. v., Porth, J., & Schmidt, A. (2015). De enabling state of participatiesamenleving. In C. v. Berg, F. v. Meer, M. v. Mannekes, D. v. Osch, J. Porth, & A. Schmidt, *Koers houden in turbulentie* (pp. 229-234). Den Haag: Centre for Public Sector Reform, Universiteit Leiden.
- Bernhagen, P. (2001). Who Gets What in British Politics - and How? An Analysis of Media Reports on Lobbying around Government Policies. *Political Studies*, 3(60), 557-577.
- BP. (2019, april 15). *bp, Nouryon en Havenbedrijf Rotterdam werken samen aan studie naar groene waterstof*. Opgehaald van [bp.com: https://www.bp.com/nl_nl/netherlands/home/nieuws/persberichten/bp-nouryon-en-havenbedrijf-rotterdam-werken-samen-aan-studie-naar-groene-waterstof.html](https://www.bp.com/nl_nl/netherlands/home/nieuws/persberichten/bp-nouryon-en-havenbedrijf-rotterdam-werken-samen-aan-studie-naar-groene-waterstof.html)
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- BVPA. (2022, november 10). *Visie op het vak*. Opgehaald van [bvpa.nl: https://bvpa.nl/over-bvpa/visie-op-het-vak](https://bvpa.nl/over-bvpa/visie-op-het-vak)
- Cengiz, F. (2015). Legitimacy and Multi-Level Governance in European Union Competition Law: A Deliberative Discursive Approach. *JCMS: Journal of Common Market*, 4(54), 826-845.
- CEO. (2015). *Cooking the Planet*. Brussel: Corporate Europe Observatory.

- Cigler, A., & Loomis, B. (2002). Introduction: The Changing Nature of Interest Group Politics. In A. Cigler, & B. Loomis, *Interest Group Politics* (pp. 1-29). Washington D.C.: CQ Press.
- Cobb, R., & Ross, M. (1997). Agenda Setting and the Denial of Agenda Access: Key Concepts. In *Cultural Strategies of Agenda Denial* (pp. 3-25). Kansas: University Press of Kansas.
- Dür, A. (2008). Measuring Interest Group Influence in the EU: A Note on Methodology. *European Union Politics*, 4(9), 559-576.
- Dür, A., Marshall, D., & Bernhagen, P. (2019). *The Political Influence of Business in the European Union*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- DCMR. (2022, december 21). *Bestuur*. Opgehaald van DCMR: <https://www.dcmr.nl/bestuur>
- De Ingenieur. (2018, februari 21). *Fabriek gaat afval omzetten in methanol*. Opgehaald van [deingenieur.nl](https://www.deingenieur.nl/artikel/fabriek-gaat-afval-omzetten-in-methanol): <https://www.deingenieur.nl/artikel/fabriek-gaat-afval-omzetten-in-methanol>
- De Volkskrant. (2018, juli 13). *Deze vijf taboes bleven onbesproken aan de klimaattafel*. Opgehaald van [volkskrant.nl](https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/deze-vijf-taboes-bleven-onbesproken-aan-de-klimaattafel~b4a4a5b9/): <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/deze-vijf-taboes-bleven-onbesproken-aan-de-klimaattafel~b4a4a5b9/>
- Deltalinqs. (2022, december 21). *Over Deltalinqs*. Opgehaald van [deltalinq.nl](https://www.deltalinqs.nl/over-deltalinqs): <https://www.deltalinqs.nl/over-deltalinqs>
- Dijkstra, G. (2012). *Botsende waarden in en rond publieke organisaties*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.
- Drutman, L. (2015). *The business of America is lobbying: How corporations became politicized and politics became more corporate*. New York: Oxford University Press.
- ECW. (2022, december 24). *Restwarmte*. Opgehaald van [expertisecentrumwarmte.nl](https://www.expertisecentrumwarmte.nl/themas/technische+oplossingen/techniekfactis+energiebronnen/restwarmte+nieuw/default.aspx): <https://www.expertisecentrumwarmte.nl/themas/technische+oplossingen/techniekfactis+energiebronnen/restwarmte+nieuw/default.aspx>
- Ehrlich, S. D., & Jones, E. (2016). Whom do European corporations lobby? The domestic institutional determinants of interest group activity in the European Union. *Business and Politics*, 18(4), 467-488.
- Eneco. (2022, december 21). *Over ons*. Opgehaald van [eneco.nl](https://www.eneco.nl/over-ons/): <https://www.eneco.nl/over-ons/>
- Europese Commissie. (2021). *EU Energy in figures*. Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie .
- ExxonMobil. (2022, december 21). *Nederland*. Opgehaald van [exxonmobil.be](https://www.exxonmobil.be/nl-be/company/locations/netherlands): <https://www.exxonmobil.be/nl-be/company/locations/netherlands>

- Fraussen, B. (2020). Organization of Interest Groups. In P. Harris, A. Bitonti, C. Fleisher, & A. S. Binderkrantz, *The Palgrave Encyclopedia of Interest Groups, Lobbying and Public Affairs* (pp. 1-10). Den Haag: Palgrave Macmillan.
- George, C. (2014). Environment and Regional Trade Agreements: Emerging Trends and Policy Drivers Clive George. *OECD Trade and Environment Working Papers*.
- Gerring, J. (2004). What Is a Case Study and What Is It Good for? *American Political Science Review*, 2(98), 341-354.
- Groenleer, M. (2017). Akkoorden aanpak en toezicht. *Tijd voor Toezicht*, 1-3.
- Havenbedrijf Rotterdam. (2019, maart 1). *W2C Rotterdam project verwelkomt Shell als partner*. Opgehaald van portofrotterdam.com: <https://www.portofrotterdam.com/nl/nieuws-en-persberichten/w2c-rotterdam-project-verwelkomt-shell-als-partner>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2003). Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance. *American Political Science Review*, 2(97), 233-243.
- Huntsman. (2022, december 21). *About*. Opgehaald van huntsman.com: <https://www.huntsman.com/about>
- InnovationQuarter. (2022, december 21). *Over InnovationQuarter*. Opgehaald van innovationquarter.nl: <https://www.innovationquarter.nl/over-innovationquarter/>
- IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. Genève: The Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Jeffrey, C. (1997). *The Regional Dimension of the European Union Towards a Third Level in Europe?* Londen: Frank Cass.
- Kim, J.-S., Kaye, J., & Wright, L. (2001). Moderation and mediation effects in causal models. *Issues in Mental Health Nursing*, 63-75.
- Klimaatakkoord. (2018). *Bijlage 3: Overzicht organisatie sectortafels Klimaatakkoord*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Koole, R. (2019). Is een ‘akkoorden-democratie’ wel een democratie? *RegelMaat*(34(2)), 95-111.
- LyondellBasell. (2022, december 21). *Who we are*. Opgehaald van lyondellbasell.com: <https://www.lyondellbasell.com/en/about-us/who-we-are/>
- Magnusson, E., & Marecek, J. (2015). Designing the interview guide. In E. Magnusson, & J. Marecek, *Doing Interview-based Qualitative Research* (pp. 46-57). Cambridge: Cambridge University Press.

- Mahoney, C. (2007). Lobbying Success in the United States and the European Union. *Journal of Public Policy*, 1(27), 35-56.
- Marin, B., & Mayntz, R. (1991). Policy Networks. Empirical Evidence and Theoretical Considerations. Colorado: Westfield Press.
- Marks, G. (1993). Structural policy and multi-level governance in the EC. *The State of the European Community: The Maastricht Debate and Beyond*, 391-411.
- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2018, mei 17). *Sectortafels*. Opgehaald van klimaatakkoord.nl: <https://www.klimaatakkoord.nl/organisatie/hoe-het-klimaatakkoord-tot-stand-kwam/sectortafels>
- Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland. (2022, december 21). *Over ons*. Opgehaald van milieufederatie.nl: <https://milieufederatie.nl/over-ons/>
- Neuman, L. (2014). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Harlow: Pearson New International Edition.
- Nouryon. (2022, december 21). *Company*. Opgehaald van nouryon.com: <https://www.nouryon.com/company/>
- NRC. (2018, januari 17). *Restwarmte: in 5 stappen van raffinaderij naar radiator*. Opgehaald van nrc.nl: <https://www.nrc.nl/brandedcontent/shell/restwarmte-in-5-stappen-van-raffinaderij-naar-radiator>
- Onyx Power Group. (2022, december 21). *Energiecentrale Rotterdam*. Opgehaald van onyx-power.com: <https://www.onyx-power.com/nl/locaties/energiecentrale-rotterdam/>
- Perraton, J., & Wells, P. (2004). Multi-level Governance and Economic Policy. In I. Bache, & M. Flinders, *Multi-level Governance* (pp. 179-194). Oxford: Oxford Academic.
- Peters, G., & Pierre, J. (2001). Developments in intergovernmental relations: towards multi-level governance. *The Policy Press*(29), 131-135.
- Peters, G., & Pierre, J. (2004). Multi-level Governance and Democracy: A Faustian Bargain? . In I. Bache, & M. Flinders, *Multi-level Governance* (pp. 75-90). Oxford: Oxford Academic.
- Pfeffer, J., & Salancik, G. (1978). The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective. New York: Harper & Row.
- Provincie Zuid-Holland. (2022, juli 4). *Zuid-Holland draagt bij aan schone energie en industrie*. Opgehaald van zuid-holland.nl: <https://www.zuid-holland.nl/politiek-bestuur/coalitieakkoord-elke-dag-beter-zuid-holland/schone-energie-voor-iedereen/zuid-holland-draagt-schone-energie-industrie/#hadb92587-34ff-4188-b9ce-0f95199051d8>

- Rijksoverheid. (2019). *Klimaatakkoord*. Den Haag: De Rijksoverheid.
- Rijksoverheid. (2022, december 21). *Over de Rijksoverheid*. Opgehaald van [werkenvoornederland.nl: https://www.werkenvoornederland.nl/over-de-rijksoverheid/wat-is-de-rijksoverheid](https://www.werkenvoornederland.nl/over-de-rijksoverheid/wat-is-de-rijksoverheid)
- Rotterdamse Klimaat Alliantie. (2019a). *Rotterdams Klimaatakkoord*. Rotterdam: Rotterdamse Klimaat Alliantie.
- Rotterdamse Klimaat Alliantie. (2019b). *Rotterdams Klimaatakkoord Haven en industrie*. Rotterdam: Rotterdamse Klimaat Alliantie.
- Rynck, F. D., Temmerman, C., & Voets, J. (2018). Lokale netwerken als instrument voor centraal beleid? *Bestuurskunde*, 2(27), 57-68.
- Sørensen, E., & Torfing, J. (2009). Making governance networks effective and democratic. *Public Administration*, 2(87), 234-258.
- Safaynikoo, P., & Dehghani, M. (2021). Impact of international lobby groups on international environmental agreements. *Environmental Economics and Policy Studies*, 441-466.
- Scharpf, F. (1997). Introduction: The problem-solving capacity of multi-level governance. *Journal of European Public Policy* (4), 520-538.
- Schendelen, R. v. (2013). *The Art of Lobbying the EU: More Machiavelli in Brussels*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Sengers, L., & Vos, E. d. (2018, oktober 10). *Minder CO2, méér subsidie*. Opgehaald van [groene.nl: https://www.groene.nl/artikel/minder-co2-meer-subsidie](https://www.groene.nl/artikel/minder-co2-meer-subsidie)
- SER. (2019, september 12). *Maatschappelijk akkoorden nodig bij complexe transitie*. Opgehaald van [ser.nl: https://www.ser.nl/nl/Publicaties/maatschappelijke-akkoorden](https://www.ser.nl/nl/Publicaties/maatschappelijke-akkoorden)
- Shell. (2018a, juli 13). *Waterstof maakt opgang*. Opgehaald van [shell.nl: https://www.shell.nl/media/venster/eerder-verschenen/hydrogen-makes-progression.html](https://www.shell.nl/media/venster/eerder-verschenen/hydrogen-makes-progression.html)
- Shell. (2018b, mei 28). *Reactie op brief Milieudefensie*. Opgehaald van [shell.nl: https://www.shell.nl/media/persberichten/2018-media-releases/response-to-letter-environmental-defense.html](https://www.shell.nl/media/persberichten/2018-media-releases/response-to-letter-environmental-defense.html)
- Shell. (2022, december 21). *Over ons*. Opgehaald van [shell.nl: https://www.shell.nl/over-ons/shell-pernis-refinery.html](https://www.shell.nl/over-ons/shell-pernis-refinery.html)
- Spekkink, W., Teisman, G., Muller, S., & Buuren, A. v. (2021). *De totstandkoming en oogst van het Rotterdams Klimaatakkoord*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Stephenson, P. (2013). Twenty years of multi-level governance: ‘Where Does It Come From? What Is It? Where Is It Going?’*. *Journal of European Public Policy*, 817-837.

- Timmermans, A., Coops, R., Keep, S. v., Lange, R. d., & Venetië, E. v. (2019). *Public affairs in maatschappelijk perspectief*. Alphen aan Den Rijn: Wolter Kluwer Nederland B.V.
- Trouw. (2018, juni 26). *Het nieuwe Rotterdamse college maakt korte metten met het oude beleid*. Opgehaald van trouw.nl: <https://www.trouw.nl/nieuws/het-nieuwe-rotterdamse-college-maakt-korte-metten-met-het-oude-beleid~bd940db0/>
- Uniper. (2022, december 21). *Company in brief*. Opgehaald van uniper.energy: <https://www.uniper.energy/about-uniper/company-brief>
- United Nations FCCC. (2015). *Adoption of the Paris Agreement*. Parijs: United Nations.
- Vopak. (2022, december 21). *Over ons*. Opgehaald van vopak.nl: <https://www.vopak.nl/over-ons>
- Werkgroep Industriecluster Rotterdam-Moerdijk. (2018). *In drie stappen naar een duurzaam energiecluster*. Rotterdam: Werkgroep Industriecluster Rotterdam-Moerdijk.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Zee, J. v., & Westerkamp, K. (2003). Deskresearch. *Marketing Rendement*(10), 4-6.

8. Bijlagen

Bijlage 1: Actoren

Private actoren	Benaderd	Resultaat
Air Liquide	Ja	Geen reactie
Air Products	Ja	Telefonisch gesprek
AVR	Ja	Geen reactie
BP	Ja	Interview
Deltalinqs	Ja	Verzoek afgewezen
Eneco	Ja	Geen reactie
Evides Industriewater	Ja	Interview
ExxonMobil	Ja	Geen reactie
FME	Ja	Interview
Gasunie	Ja	Interview
Havenbedrijf Rotterdam NV	Ja	Interview
Huntsman	Ja	Geen reactie
InnovationQuarter	Ja	Verzoek afgewezen
LyondellBasell	Ja	Geen reactie
Nouryon	Ja	Geen reactie
Onyx Power Group	Ja	Geen reactie
Shell	Ja	Geen reactie
Stedin	Ja	Interview
Uniper	Ja	Geen reactie
Vopak	Ja	Geen reactie
Maatschappelijke actoren		
Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland	Ja	Verzoek afgewezen
Publieke actoren		
DCMR	Ja	Interview
Gemeente Rotterdam	Ja	Interview
Provincie Zuid-Holland	Ja	Geen reactie

Bijlage 2: Interview protocol: Private actoren

Onderzoek	In hoeverre zien private actoren hun beleidswensen terugkomen in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven- en industriector en hoe is de metagovernance positie van de Gemeente Rotterdam van invloed geweest op de uitkomsten uit die tot het Klimaatakkoord hebben geleid?
Onderwerp	
1	Interview voorwaarden
1.1	<ul style="list-style-type: none"> • Akkoord vragen voor opname en persoonlijke geanonimiseerde verwerking in het onderzoek.
	- Bij akkoord starten van de opname.
1.2	<ul style="list-style-type: none"> • Vermelden datum, locatie en deelnemers.
2	Kennismaking en introductie onderzoek
2.1	<ul style="list-style-type: none"> • Toelichting over de onderzoeksvraag & casus.
2.2	<ul style="list-style-type: none"> • Persoonlijke kennismaking: naam, organisatie, huidige functie en tijdens onderhandelingen voor het Rotterdams Klimaatakkoord.
3	Waarom is (organisatie) betrokken bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie?
3.1	<ul style="list-style-type: none"> • Welke diensten, producten of kennis dragen zij bij aan de Rotterdamse haven en industrie?
3.2	<ul style="list-style-type: none"> • Op welke manier is de organisatie betrokken geraakt bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie?
	- Mogelijke vervolgvraag: is (organisatie) bij alle acht de plenaire tafelbijeenkomsten aanwezig geweest?
4	Welke wensen had (organisatie) aan het begin toen zij betrokken raakte bij het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie?
	- Mogelijke vervolgvraag: hoe keek (organisatie) destijds naar de uitkomsten van het eerder klimaatrapport voor de regio Rotterdam-Moerdijk?
4.1	<ul style="list-style-type: none"> • Welke activiteiten heeft (organisatie) ondernomen om deze wensen terug te laten komen in de uitkomsten van het akkoord?
	- Mogelijke vervolgvraag: hoe reageerde andere betrokken actoren in het netwerk hierop?

4.2	<ul style="list-style-type: none"> Hoe kijkt (organisatie) terug naar de uitkomsten van zijn/haar belangen in de zeven klimaatdeals in het akkoord?
5	Hoe kijkt (organisatie) terug op zijn/haar positie tijdens de onderhandelingen die hebben geleid tot het akkoord?
5.1	<ul style="list-style-type: none"> In hoeverre beschikt (organisatie) over producten, diensten, middelen, kennis of andere zaken waarvan de Gemeente Rotterdam afhankelijk is voor het behalen van de vooropgestelde reductiedoelstellingen?
	- Mogelijke vervolgvraag: op welke manier kan dit (organisatie) meer invloed geven in het behartigen van zijn/haar beleidswensen in het akkoord?
5.2	<ul style="list-style-type: none"> Hoe waren de verhoudingen met andere actoren en de Gemeente Rotterdam in het netwerk van het akkoord?
	- Mogelijke vervolgvraag: was hier spraken van een hiërarchisch machtsverschil of waren alle deelnemers gelijkwaardig aan elkaar?
	- Mogelijke vervolgvraag: op welke manier heeft volgens (organisatie) de Gemeente Rotterdam deelgenomen aan de onderhandelingen?
6	Afsluiting
6.1	<ul style="list-style-type: none"> Bedanken en vragen of de respondent nog ergen op wil terugkomen.
6.2	<ul style="list-style-type: none"> Herhaling van de interview voorwaarden en de verwachte afrondingsdatum van het onderzoek.
6.3	<ul style="list-style-type: none"> Stoppen opname.

Bijlage 3: Interview protocol: Gemeente Rotterdam

Onderzoek	In hoeverre zien private actoren hun beleidswensen terugkomen in het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven- en industriector en hoe is de metagovernance positie van de Gemeente Rotterdam van invloed geweest op de uitkomsten uit die tot het Klimaatakkoord hebben geleid?
Onderwerp	
1	Interview voorwaarden
1.1	<ul style="list-style-type: none"> • Akkoord vragen voor opname en persoonlijke geanonimiseerde verwerking in het onderzoek.
	- Bij akkoord starten van de opname.
1.2	<ul style="list-style-type: none"> • Vermelden datum, locatie en deelnemers
2	Kennismaking en introductie onderzoek
2.1	<ul style="list-style-type: none"> • Toelichting over de onderzoeksvraag & casus
2.2	<ul style="list-style-type: none"> • Persoonlijke kennismaking: naam, organisatie, huidige functie en tijdens onderhandelingen voor het Rotterdams Klimaatakkoord.
3	Waarom wilde de Gemeente Rotterdam een Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en de industrie?
3.1	<ul style="list-style-type: none"> • Welke wensen had de Gemeente Rotterdam vooraf aan het Rotterdams Klimaatakkoord voor de Haven en industrie?
4	Welke rol zag de Gemeente Rotterdam voor zich aan het begin van de onderhandelingen?
5	Welke activiteiten tijdens het proces van onderhandelingen die hebben geleid tot het akkoord heeft de Gemeente Rotterdam ondernomen om haar rol in te vullen?
5.1	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe vulde de Gemeente de samenstelling van het netwerk in en de daarbij komende procedures en deadlines?
5.2	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe werd het einddoel voor alle betrokken actoren bij de onderhandelingen bepaald?
5.3	<ul style="list-style-type: none"> • Was het stimuleren van samenwerking tussen actoren door middel van onderlinge afhankelijkheid een van de activiteiten van de gemeente?
	- Mogelijke vervolgvraag: hoe werd dit dan gestimuleerd?
5.4	<ul style="list-style-type: none"> • Op welke manier werden actoren gestimuleerd om deel te nemen aan de onderhandelingstafel voor het akkoord?

5.5	<ul style="list-style-type: none"> Hoe werd er vanuit de gemeente omgegaan met onderlinge spanning tussen de actoren?
5.6	<ul style="list-style-type: none"> Wat was de onderlinge verhouding tussen de Gemeente Rotterdam en de betrokken actoren?
	- Mogelijke vervolgvraag: is er sprake van een gelijkwaardige of hiërarchische verhouding?
5.7	<ul style="list-style-type: none"> Mogelijke vervolgvraag: op welke manier keken de actoren naar de Gemeente Rotterdam in deze onderhandelingen?
6	Afsluiting
6.1	Bedanken en vragen of de respondent nog ergen op wil terugkomen.
6.2	Herhaling van de interview voorwaarden en de verwachte afrondingsdatum van het onderzoek.
6.3	Stoppen opname.

Bijlage 4: Interviews

Interview respondent: Stedin – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten
<p><i>Vraag: “Maar binnen zo’n netwerk en de trekkersrollen. Is er nog sprake van onderlinge concurrentie tussen de actoren bij het akkoord?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Nee, misschien bij de industrie hoor, dat moet je daar dan vragen want daar is vaak wel meer een competitie. Maar voor ons is het meer kijken naar waar kunnen we elkaar in helpen en samenwerken. Dat is voor onze rol.”</i></p> <p><i>Vraag: “Wie vallen er dan onder de industrie?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Shell, BP, AirProducts, Exxon, Huntsman. Dat zijn dan de grote jongens, maar ook meer hoor die hebben deelgenomen aan het akkoord.”</i></p> <p><i>Vraag: “Jullie zijn dus voor hen meer een leverancier van een product en dienst dat zij nodig hebben?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Ja, exact.”</i></p>
<p><i>Vraag: “Maar binnen zo’n netwerk en de trekkersrollen. Is er nog sprake van onderlinge concurrentie tussen de actoren bij het akkoord?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Nee, misschien bij de industrie hoor, dat moet je daar dan vragen want daar is vaak wel meer een competitie. Maar voor ons is het meer kijken naar waar kunnen we elkaar in helpen en samenwerken. Dat is voor onze rol.”</i></p>
<p><i>Vraag: “Welke onderwerpen waren voor jullie het belangrijkste?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Ja, natuurlijk vier en vijf zeker weten. Deel vier gaat over waterstof, maar wat wij erg belangrijk vinden is dat er energiesysteem keuzes worden gemaakt. Wij willen heel graag dat er duidelijkheid is over de manier waarop wij energie transporten. Ik kijk ook echt naar de energiemix als geheel. Als we weer meer waterstof krijgen hoeven we bijvoorbeeld minder elektrificatie investeringen te doen, en voor ons is het dan weer beter behapbaar.”</i></p> <p><i>Vraag: “Het gaat dan vooral om bij vier, welke vormen van energietransport gaan we in de toekomst gebruiken en jullie willen daarover duidelijkheid om daarop in te kunnen spelen.”</i></p> <p><i>Antwoord: “Ja precies en deal vijf spreekt voor zich en deal zes is ook belangrijk, die gaat over restwarmte benutten. Want als we dat goed doen betekent dat op een andere plek minder elektrificatie. Die is dus heel relevant. Maar ze zijn allemaal wel verknoopt want ook arbeid en scholing van deal twee is voor ons belangrijk en ook het versnellingshuis van deal drie is ook relevant omdat wij voor de aankoop van grond en station zijn de procedures onwijs lang dus het hangt allemaal met elkaar samen. Dat is ook de kracht van deze deals, ze hangen allemaal samen want je bent bezig met een systeemverandering en dat zit erin verwerk.”</i></p>

Interview respondent: Havenbedrijf Rotterdam N.V. – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten

Vraag: “Mijn eerste vraag is hoe jullie betrokken zijn geraakt bij het Rotterdamse Klimaatakkoord?”

Antwoord: “Misschien even goed om de rollen te beschrijven. Het Havenbedrijf is natuurlijk een NV dat voor 70% is voor de Gemeente Rotterdam en voor 30% van het Ministerie van Financiën, die hebben wel een gelijke stem. En de rol van het havenbedrijf is om de haven op zo’n manier te exploiteren en te ontwikkelen dat het economisch aantrekkelijk is. Dat doen we als zelfstandig bedrijf. Dus dat is even het vertrekpunt. Dus vanuit die rol hebben wij voor het regiocluster voor het Nationaal Klimaatakkoord, daarvoor zijn we gevraagd door het Ministerie van EZK. Dat werd het in drie stappen naar duurzaam rapport. Dat werd ook een heel politiek gevecht. Dat was onze bijdrage aan het Klimaatakkoord. Alleen wat je merkt is dat ons industriële cluster tussen de provincie en gemeente valt, en wie is dat de eigenaar? Toen had de vorige Gemeente Rotterdam, met wethouder Bonte, bedacht wij willen ook ons eigen klimaatakkoord. Eigenlijk hebben we die agenda voor het gebied al, en die willen we niet veranderen. Die blijft hetzelfde. Dat kan je ook nog wel terugzien, toen Bonte aankondigde we gaan een Rotterdams Klimaatakkoord schrijven, toen heeft Allard Castelijns zich stevig uitgesproken daartegen. Onze agenda was al klaar, maar dat moest nog even langs de gemeente. Toen hebben we besloten om wel te participeren. En eigenlijk was onze inzet gewoon het in drie stappen naar duurzaam akkoord maar moesten we een extra loep maken om de gemeente daarin mee te nemen. En de Gemeente Rotterdam heeft soms heel sterk, het is onze haven, we moeten kunnen sturen op die agenda van de haven. Terwijl wij zoiets hebben van nee, het moet niet politiek gestuurd worden. We moeten samen kijken naar de uitvoering van die agenda en wie moet wat doen om dat succesvol te laten zijn.”

Vraag: “Was er nog ruimte om iets te wijzigen ten opzichte van het drie stappenplan uit de regiocluster?”

Antwoord: “De inzet van het Havenbedrijf was om daar niets aan te wijzigen en ik zit te denken of anderen iets hebben geprobeerd. Kijk de bedrijven zaten daarin wel in een lijn. Dus er is niet heel veel dingen gewijzigd en de Gemeente wilde heel graag toewerken naar deals en wij wilde die heel robuust maken om te weten wat doe je dan. Dus bedrijven vonden dat al snel vaag en doe maar Deltalinqs een handtekening zetten namens de bedrijven, want de deals zijn ook niet juridisch afdwingbaar. Waar na de deals nog de meeste discussie over ontstond is de monitoring door de DCMR, daar hebben we wel wat over gehad ja. We hebben de landelijke monitoring maar de Gemeente wilde ook heel graag een lokale monitoring via de DCMR maar hoe doe je dat dan zonder dubbelingen? Het drie stappen naar duurzaam rapport was heel erg gedreven op de inhoud en bij het Rotterdamse Klimaatakkoord werd er vooral gekeken naar het behouden van die inhoud omdat dat er al lag.”

Vraag: “Hoe kijken jullie naar de positie van de Gemeente Rotterdam? Hoe namen zij deel aan de onderhandelingen?”

Antwoord: “Ik vond ze meer een dirigent in de zin van, we gaan hier met elkaar partijen verbinden die het met elkaar moeten doen. Je krijgt dan dat er ook bij de Gemeente Rotterdam wordt gevraagd dat zij hun vergunning en capaciteit op orde hebben, maar daar willen zij ook geen beloftes over doen, maar wij willen dat wel graag. Dus dan blijven beide kanten met een kaarten tegen de borst aanzitten. En het krachtenveld binnen de gemeente

waren ook niet allemaal gelijk, want wat voor een mandaat heeft zo'n wethouder om echt dingen voor elkaar te krijgen. Binnen de coalitie was het daar ook niet altijd eenduidig over."

Interview respondent: FME – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten

Vraag: "Jullie zijn dus een opvangnet van alle partijen die jullie vertegenwoordigen in de haven en industrie?"

Antwoord: "Ja, kijk onze salarissen worden betaald door onze leden. En dat is voor een groot deel de technologische maakindustrie en zij hebben een belangrijke rol in de hele energietransitie. Als vertegenwoordiging van die sector, moet je aan tafel zitten bij trajecten waar werkelijk gaat gebeuren. Het RKA is dan een hele duidelijke daarin, dan wil je als vertegenwoordiging aan tafel zitten om te snappen wat is daar en hoe kunnen we onze bedrijven daar in neerzetten er wat voor ze uitslepen zoals regelingen of financiën."

Vraag: "Dus jullie vertegenwoordigen in de keten een van de eerste fases, de maakindustrie? Het grootste belang is dus ook de aansluiting in de keten."

Antwoord: "Ja exact, dat zie je precies goed. Het is soms een soort kokervisie bij de eindgebruiker dat tien jaar kan duren en wij lobbyen heel zwaar om te laten zien wat onze toeleverancier kunnen."

Vraag: "Hoe zijn de onderlinge verschillen tussen de actoren? Hebben bepaalde actoren meer macht vanwege hun middelen?"

Antwoord: "Er is wel degelijk een soort machtsverschil. Wij kunnen als FME met onze achterban en het BNP dat wij vertegenwoordigen best invloedrijk zijn richting politiek Den Haag, maar bij het RKA en de onderhandelingen daar was dat toch anders. Want er was invloed van de grote partijen aan tafel, Nouryon, Shell en BP, hebben toch wel een soort machtsvertoon, van wij zijn betaler, dus wij bepalen. Veel minder om samen met de toeleverancier en de infrastructuur om te gaan praten met wat kunnen we voor elkaar krijgen. Dat ligt echt wel anders. En Nouryon is daar heel beledend in. Die hebben echt, wij zijn een groot bedrijf, wij bepalen wel wat er gaat gebeuren. Het is jammer dat ze zo denken maar het is wel zo."

Vraag: "Wat zijn dan concrete wensen of innovaties die jullie wilde aankaarten van tevoren?"

Antwoord: "Wat dat zou zijn, voor ons het laaghangende fruit, is het hergebruik van restwarmte. Dat was voor ons wel het speerpunt. We moeten zorgen dat er een aansluiting komt voor nieuwe recuperatie van restwarmte, wat kan je in het proces daarmee doen en welke nieuwe technologieën kan je daarvoor inzetten? In de industrie wil je bijvoorbeeld meer de warmtepomp, die duizend keer groter is dan de huis tuin en keuken warmtepomp. Hoe kan je laten zien aan de eindgebruikers dat je daar wel mee kan werken. Want als Shell ergens zo'n ding neer wil zetten moeten zij de garantie hebben dat die altijd werkt, en als je dat niet kan geven, dan zullen ze dat niet zo snel doen. want het cascade effect van een technologie met zo'n grote productie is enorm. Als je dat uitdrukt wat dat kost, dan snap ik dat de risico's heel groot zijn en dan moet je echt wegen aanbieden die die risico's zo veel mogelijk weghalen. En dat wilde wij als FME zoveel mogelijk naar boven halen. Dat bedrijven

risico's kunnen mitigeren, dat ze personeel kunnen opleiden en dat ze echt verantwoord technologie kunnen neerzetten.”

Vraag: “Hebben de lobbyactiviteiten hiervoor alleen plaatsgevonden tijdens de officiële plenaire tafelbijeekkomsten of is er daarbuiten ook nog gelobbyd?”

Antwoord: “We hebben ook zeker gespreken gehad buiten de tafel om met bijvoorbeeld alleen de gemeente of met meerdere partijen. We hebben ook een aantal initiatieven bij tafelgesprekken laten landen, zoals een echte positieve is het opzetten van het Versnellingshuis. Een van de punten waar wij mee zaten als FME is al heel vroeg dat onze achterban zei, dat de hele procedures van wet- en regelgeving en alle vergunning sneller verlopen. Vooral als je kijkt naar Elektrificatie, wie hebben daar belang bij, dan zijn de Stedin en de andere netbeheerder, als zij een grote boiler willen plaatsen, plannen voor dat ding waren helemaal rond, het aanleggen van de infrastructuur daarvoor is op zich geen probleem, Stedin kan dat binnen een jaar regelen, een maand of negen. Maar de vergunning daarvoor kan een jaar of negen duren. De vergunning kunnen gewoon niet binnen de tijdsinvestering en daardoor worden die ook niet gedaan. Dat was voor ons aanleiding om iets te regelen om dat proces te versnellen, met dus nu het Versnellingshuis.”

Vraag: “Hoe kijken jullie naar de rol van de Gemeente Rotterdam, waren zij heel actief aan de tafels?”

Antwoord: “Niet echt bijzonder actief, niet in de rondetafelgesprekken. Meer afwachtend hoe partijen op elkaar reageren. Daar had ik wel meer sturing van verwacht. Maar als je een op een met de gemeente gaat praten zoals wij hebben gedaan voor Fieldlap en Versnellingshuis, dan kan je actief met ze praten en kunnen ze ook wat ter tafel brengen.”

Vraag: “Hoe kijken jullie naar de uitkomsten in de klimaatdeals?”

Antwoord: “Ik heb ze allemaal bekeken en kijk voor de Haven en industrie waren we heel pragmatisch en daar zijn twee goede punten tot stand gekomen zoals de financiële ondersteuning van het Fieldlap Industriële elektrificatie, dat is echt daar tot stand gekomen en was ook een belangrijk speerpunt en het Versnellingshuis waar iedereen op zat te wachten. Dat is echt naar boven gekomen.”

Interview respondent: Gemeente Rotterdam – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten

Vraag: “Waarom wilde de Gemeente Rotterdam een eigen klimaatakkoord?”

Antwoord: “De voornaamste motivatie was om het landelijk klimaatakkoord, om dat lokaal handen en voeten te geven. In die zin is het RKA natuurlijk echt iets anders dan het landelijke klimaatakkoord, daar werden hele strakke afspraken gemaakt over de uitstoot, die hebben wij overgenomen. Het akkoord dat landelijke gesloten was, hebben wij als basis genomen en daarmee zijn wij verdergegaan. Een nevensdoelstelling is het mobiliserende effect dat erbij komt, het is voor een deel ook een participatietraject.”

Vraag: "Hoe is de samenstelling van actoren bepaald?"

Antwoord: "Zoals gezegd hebben we vooral als basis genomen de actoren van de landelijke klimaattafel. Maar we hebben nog wel een aantal extra partijen aan tafel gevraagd zoals de energiebedrijven en netbeheerder zoals Stedin. We hebben ook een NGO, de Milieufederatie uitgenodigd. We hebben partijen er dus bij gevraagd die er in eerste instantie niet bijzaten maar we er wel bij wilde hebben. Maar we hebben de boel niet helemaal opengegooid. We hebben ook wel partijen gevraagd die niet meteen wilde aanschuiven."

Vraag: "Hoe vulde de gemeente dan haar rol in?"

Antwoord: "Nou, twee dingen: in het begin hebben we wel echt de regie genomen aan het in stand houden van zo'n tafel en het selecteren van een voorzitter en er een levende tafel van maken. Een meer faciliterende rol, of regisserende rol, net hoe je het noemt. Maar we hebben ook initiatieven genomen op bepaalde projecten te ontwikkelen. Het Versnellingshuis bijvoorbeeld, dat kwam uit een wens van actoren die zeiden dat ze veel belemmering ervaren. Die handschoen hebben wij opgepakt samen met het Havenbedrijf en Deltalinqs en daar hebben wij als gemeente wel echt een trekkende rol genomen."

Vraag: "Dus het is tweeledig, voor sommige projecten echt een inhoudelijke rol en verder ook het faciliteren van de volledige tafel."

Vraag: "Ja absoluut. Ja als gemeente zit je in de regierol maar je bent ook gewoon partij. En net als de andere partners, zijn wij ook gewoon partner. We treden dus ook op als lid van een klimaattafel en dat ik dan toevallig bij de gemeente werk, ja dat is handig of niet. Maar ik ben daar aanwezig als lid van de klimaattafel. Maar de echte praktische ondersteuning zoals agenda, notulering of het rondsturen van stukken, dat beleggen wij ook."

Vraag: "Wat was de verhouding tussen de gemeente en andere actoren?"

Antwoord: "Ja we hebben geen machtigere rol. We hebben allemaal onze eigen rol, dat is het vooral. Bedrijven en overheden spelen een andere soort rol. Ik denk dat iedereen zich daarvan bewust is. In dat ingewikkelde spel heeft iedereen zijn eigen rol, het is geen kwestie van macht. Ik denk dat het allemaal heel gelijkwaardig is. Er is geen sprake van hiërarchische verschillen en dat zou ook niet gepast zijn."

Vraag: "Zijn er buiten de negen plenaire tafelbijeenkomsten meer overleggen geweest?"

Antwoord: "Ja zeker, er zijn meer momenten geweest. We kwamen wel vaker bij elkaar en ook in kleinere groepen als het bijvoorbeeld voor projecten als het Versnellingshuis. We kwamen veel vaker bij elkaar dan die negen keer. Maar buiten de plenaire momenten om zullen er zeker nog andere momenten geweest waar actoren met elkaar om de tafel gaan."

Vraag: "Was er soms sprake tussen spanning tussen de actoren?"

Antwoord: "Niet dat ik heb gemerkt. Kijk die spanning zal er misschien zijn, maar dat heb ik niet aan tafel gemerkt of werd niet aan de tafel besproken. Wanneer het er is, zal het niet zodanig zijn dat we dat hebben gemerkt."

Interview respondent: DCMR – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten
<p><i>Vraag: “Wat was het aandeel van DCMR in de overleggen die leidden tot het akkoord?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Bij het opstellen van de deals, hebben wij niet echt een rol gehad. De deals komen echt van de partijen af, van private partijen. Wij zijn gevraagd als onafhankelijke partij, door de wethouder namens de Gemeente Rotterdam. Om een beoordeling te doen van die maatregelen. Om te kijken of het doel wordt gehaald om wat het vorige College had opgesteld. Wij hebben er op die manier naar gekeken en dus vooral tijdens de gesprekken zorgen dat de maatregelen wel meetbaar waren. Dus onze rol daarna was het beoordelen van alle maatregelen, en daarvoor hebben we soms gestuurd om de maatregelen wat scherper te krijgen. Dat soort discussies hebben wij wel gehad.”</i></p>
<p><i>Vraag: “En het zo concreet mogelijk maken van de maatregelen en de gesprekken die daarvoor hebben plaatsgevonden. Was dat allemaal tijdens plenaire tafelbijeenkomsten of is daarbuiten ook nog gesproken?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Dat gaat ook via andere routes, bijvoorbeeld met alleen de voorzitten van de tafel of met alleen de gemeente erbij en dan in gesprek met onze experts. Dat zijn niet heel veel gesprekken geweest, denk aan enkele gesprekken om toch nog op het laatste moment te zorgen dat er een doorrekening kan komen, maar dat is niet heel vaak gebeurd. Uiteindelijk hebben we gewoon een pakket gekregen en een contactpersoon voor de berekeningen.”</i></p>
<p><i>Vraag: “Hoe zouden jullie de rol van de Gemeente Rotterdam omschrijven in die overleggen?”</i></p> <p><i>Antwoord: “Binnen de stedelijke omgeving kan de gemeente meer en kunnen ze ook wat meer sturen. Daarvoor hebben ze ook wat meer budgetten. Maar bij de industrie en de haven is dat toch meer een rol van faciliteren van de gesprekken en hebben ze toch minder invloed. Dat gaat dan via andere lijnen zoals landelijk of het Europees klimaat. Ze hebben natuurlijk wel wat budgetten voor subsidies voor kansrijke projecten, maar de beweging moet toch wel van de industrie komen of het havenbedrijf. Ik denk dat het een keuze is om het havenbedrijf of Deltalinqs vooral aan het stuur te zetten. De grote partijen in de haven varen toch wel hun eigen koers en zullen vooral kijken naar het verdienmodel en dat gaat op grotere schaal, op Europese schaal en daar kan je als gemeente niet heel veel aan doen.”</i></p>

Interview respondent: BP – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten
<p><i>Vraag: “Wat voor type organisatie is BP en wat is jullie rol bij de energietransitie?”</i></p> <p><i>Antwoord: “BP is een van de grootste raffinaderijen die onafhankelijk is van een overheid. Dus die rol is heel groot. We hebben de op een na grootste raffinaderij van Europa, we hebben een enorme positie voor scheepsbrandstoffen en voor kerosine. We zijn wel een van de grootste brandstofspelers van Europa. We willen enorm vergroenen en hebben gigantische ambities voor 2030. We hebben een enorme wil om die transitie aan te gaan en we zijn daar echt onwijs ambitieus in.”</i></p>

Vraag: “Welke wensen had BP vooraf toen het te horen kreeg toen Rotterdam een eigen klimaatakkoord wilde maken?”

Antwoord: “Een ding, de industrie kan vergroenen op een paar manieren. Maar er zijn feitelijk maar twee blokken, dat is een CCS. En blok twee is elektrificatie waar je kan kiezen voor directe elektrificatie. Dat is onwijs duur en nog niet ontwikkeld. Dan heb je ook nog indirecte elektrificatie en dat is door middel van elektrolyzers, dat is met groene waterstof. Dat kunnen we heel goed gebruiken. Dus onze insteek was vooral CCS, groene waterstof en elektrificatie. Dat zijn de drie knoppen waarbij de eerste twee knoppen heel groot en goedkoop zijn. Groene waterstof is best duur en elektrificatie is dan al helemaal een stuk duurder. Maar het was vooral ook richting gemeenteambtenaren een stuk educatie dat we het niet alleen gaan redden met windmolens, en dat was ook wel de rol van Deltalinqs. En DCMR heeft ook meegerekend, en daar komt steeds hetzelfde uit. En 2030 haal je dan alleen met CCS, groene waterstof en nog een stukje elektrificatie. Dus zorgen dat dat helder was. Maar dit was op landelijk niveau al neergezet.”

Vraag: “Ja hoe verhouden die afspraken zich tot dit gemeentelijk akkoord? Was er dan iets vernieuwend?”

Antwoord: “Er was niet heel veel vernieuwend als ik eerlijk ben. Er komen nu vooral maatwerk overeenkomsten die niet afdwingbaar zijn. Het was een beetje politiek media gedreven stuk en natuurlijk heeft het wel geholpen dat GroenLinks ze nek uitsteekt en met de industrie praat en afspraken maakt. Maar ook zonder het Rotterdamse akkoord waren de meeste plannen wel uitgevoerd. Dat geloof ik niet.”

Vraag: “Hoe kijken jullie naar de rol van Deltalinqs als voorzitter van de tafel?”

Antwoord: “We kijken daar heel positief naar. Dat hebben ze onwijs goed gedaan! Ze hebben veel kennis in huis en was ook echt een verbinder. Ze liggen heel goed in de politiek en in de industrie dus dat is heel makkelijk. Zij hebben wel echt een belangrijke rol gespeeld.”

Vraag: “Is Deltalinqs volgens jullie dan een onafhankelijke voorzitter?”

Antwoord: “Nee niet belangeloos. Ze zijn er voor de industrie en het havenbedrijf. Ze zijn er niet voor de politiek bijvoorbeeld. Ze waren wel duidelijk dat we geen idiote dingen moesten eisen.”

Vraag: “Dus de motivatie vanuit de gemeente om de nationale afspraken op lokaal niveau handen en voeten te geven, daar hielden zij zich wel aan. Aan die politieke wens.”

Antwoord: “Ja zeker. Ik vond ze daar erg goed in. Natuurlijk waar betalen hun, want ze staan voor onze belangen maar ze deden dat onwijs goed om naar meer te kijken.”

Vraag: “In de energietransitie zijn de actoren van elkaar afhankelijk voor de uitvoering is iets dat ik veel hoor. Hoe zit dat voor BP?”

Antwoord: “Wij zijn ook enorm afhankelijk. Als er geen windpark is of een leiding of een subsidie lukt het allemaal niet. Wij willen een intergrated energy company worden. Integratie is echt het woord. Hele lange grote ketens spelen een hele belangrijke rol en dat neemt de transitie met zich mee.”

Vraag: “Is daardoor ook iemands machtspositie groter?”

Antwoord: “Dat kan, soms zijn de monopolisten dan wel een partij die hun positie misbruiken, dat is dan wat zwaar gezegd. Maar wel hun positie in ieder geval gebruiken voor hun agenda.”

Vraag: “Wat is dan die agenda?”

Antwoord: “Bijvoorbeeld bepaalde contractvoorwaarden voor portals kwamen direct uit de koker van een monopolist. Wij vroegen ons dan wel af, moeten we dat niet samendoen? Dan ben je samen aan het werk en opeens schiet die partij naar een andere kleur en zet het een monopolistische pet op en zegt het dit is wat we voor je hebben, take it or leave it. Daar zie je wel dat bepaalde partijen gebruik maakte van hun positie.”

Interview respondent: Evides Industriewater – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten

Vraag: “Kunt u kort vertellen wat voor een organisatie Evides is?”

Antwoord: “Evides waterbedrijf is het bedrijf dat in het zuidwestelijke deel van Nederland drinkwater levert. En binnen Evides hebben we ook nog een tak Industriewater, dat zich richt op de levering van water aan de industrie. Daarnaast doen we ook een stuk afvalwaterzuivering van de industriële bedrijven. Dat is ook de link richting het RKA. Binnen Deltalinqs is dat stuk opgepakt en laten we daar een bijdragen aan leveren. We waren al betrokken bij andere werkgroepen, en zo kom je op een gegeven moment in een cluster van overleggen. Het is voor ons heel interessant wat gaat er allemaal spelen, want dan kunnen wij daar ook op voorbereiden en om goed op de hoogte te blijven.”

Vraag: “Welke rol speelt Evides in de energietransitie?”

Antwoord: “Wij hebben we een heel netwerk van pijpleidingen en twee waterfabrieken. Dat wat is nodig om straks in het conversiepark op de Maasvlakte om daar DEMI water te leveren.”

Vraag: “Zijn jullie de enige partij die dat kunnen leveren?”

Antwoord: “We hebben geen wettelijke taak of iets dergelijks. Dus partijen kunnen ook zelf deze stappen ondernemen. Het voordeel dat er is, is dat al onze infrastructuur en benodigdheden er al zijn. dus we hebben een aantal dingen, die het voor ons makkelijker maken om dit te doen dan voor een andere partij. Zij mogen dat wel zelf doen.”

Vraag: “Hebben er buiten de plenaire tafelvergaderingen ook nog gespreken plaatsgevonden over de invulling en uitvoering van het akkoord?”

Antwoord: “Nee, niet voor ons. Wij waren daar geen grote speler in en ook niet actief. Wij sloten bij de grote tafelgesprekken aan om te praten over onze expertise. Kijk ook helemaal in het begin was restwarmte nog erg een onderwerp, maar dat ging al snel naar alleen CO2 of waterstof. Maar niet zie je dat dat steeds meer terugkomt. Daar kunnen wij een rol in spelen maar wij sturen daar niet gericht op. Wij hebben dan meer een faciliterende rol.”

Vraag: “Hadden andere partijen daar wel een actievere rol in?”

Antwoord: “Ja soms wel. Bij bepaalde partijen hoorde je de partijen daar wel best actief mee bezig zijn. dat wilde zij wel terug laten komen in het akkoord. Als producent van die restwarmte, als die warmte nuttig toegepast kan worden, heeft ook met imago te maken.”

Vraag: “Namen de partijen dan deel op een gelijkwaardige manier aan de onderhandelingen?”

Antwoord: “Dat vind ik lastig te zeggen. Ik denk dat de grote partijen wat meer lobbykracht hebben om dingen wel of niet voor elkaar te krijgen. Ik bedoel, de grote raffinaderijen daar zitten mensen aan tafel die het lobbyen toch wel tot vak hebben gemaakt. Voor ons is dat maar een klein onderdeel van ons takenpakket. Dat zijn ook mensen die zelf vaak in Brussel of Den Haag zitten.”

Vraag: “Hoe kijken jullie naar de rol van de Gemeente Rotterdam?”

Antwoord: “De gemeente zat toen wel sterk op dingen als walstroom omdat dat direct een impact heeft op de leefbaarheid van de stad en minder uitstoot. Dat punt wilde ze erg ondersteunen en verder was de gemeente zelf ook wel bezig maar vooral met projecten in de stad en lieten ze het vooral aan Deltalinqs over.”

Vraag: “Hoe vinden jullie dat ze had vooral aan Deltalinqs overlaten?”

Antwoord: “Ja zij hebben wel echt veel kennis en kennen de hele keten waar ze ook goed naar kijken. Zij kijken verder dan alleen de grote partijen en kijken ook verder naar bijvoorbeeld de arbeidsmarkt. Je merkt dat ze dan qua kennis wel goed op de hoogte zijn. ze kijken breder dan een belang en kijken echt wel naar die hele keten.”

Interview respondent: Gasunie – december 2022

Toegepaste tekstfragmenten

Vraag: “Wat voor een organisatie is Gasunie?”

Antwoord: “Gasunie is een bedrijf dat zich van gastransport heeft bewogen naar een energietransportbedrijf en Gasunie is onwijs in beweging. We maken een behoorlijke transformatie door en we zetten ons keihard in voor de energietransformatie doelen. We staan ook bekend om waterstof en dat is denk ik pas sinds 2018 echt een onderwerp. We zetten ons ook in voor het transporteren van gas, groen gas en ook CCS. De energietransitie kan gewoon niet zonder waterstof maar het is ook niet de perfecte oplossing, dus deze periode konden we het

heel goed op de kaart zetten maar dat is ook een draai die Gasunie zelf moest maken. Gasunie heeft dan als rol om die boodschap duidelijk te maken en in het realiseren in de benodigde infrastructuur.”

Vraag: “Wat waren de wensen die Gasunie van tevoren had voor het Rotterdamse Klimaatakkoord?”

Antwoord: “We probeerde vooral aandacht te vragen voor een bufferwerking en de afhankelijkheid daarvan in het elektriciteitssysteem, dus mensen wisten niet dat dit een essentieel onderdeel is. Wanneer je afscheid gaat nemen van aardgas, dan moet een molecuul soort dat overnemen. Dat speelde zowel voor het landelijke en lokale klimaatakkoord. Je ziet dit in meerdere clusters. Soms wordt onderschat wat voor een afhankelijkheid er is van meerdere stukjes in de keten. Alle partijen zijn daar soms onbewust mee verbonden. Elektrificatie is voor veel dingen een oplossing maar soms is dat ook heel onrealistisch omdat het tijdspad niet altijd haalbaar is. Die volumes energie voor de transitie zijn zo groot, die hebben we in Nederland geborgd met moleculen. Je ziet aan tafel dat veel bedrijven voor een deel van hun fabriek elektrificatie voor ogen hebben maar dat ze hopeloos in de problemen lopen doordat de capaciteit er niet is.”